

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Οι πολιτικές Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας της Ε.Ε.,
1992 έως σήμερα: ΚΕΠΠΑ/ΝΑΤΟ και η κρίση στα
Δυτικά Βαλκάνια

Ευφροσύνη Μαντζουρανάκη

Κόρινθος Οκτώβριος 2021

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences **Department of**
Political Studies and International Relations

Master Program in
Governance and Public Policies

The EU's Common European Defence policies, 1992
to date: CFSP/NATO and the crisis in the Western
Balkans

Efrosini Mantzouranaki

Corinth October 2021

Οι πολιτικές Κοινής Ευρωπαϊκής Άμυνας της Ε.Ε., 1992 έως σήμερα: ΚΕΠΠΑ/ΝΑΤΟ και η κρίση στα Δυτικά Βαλκάνια

Σημαντικοί Όροι: Αμυντική Πολιτική, Βαλκάνια, Ευρωπαϊκή Ένωση, ΝΑΤΟ

Περίληψη

Η Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέκυψε ως απόρροιας μιας σειράς αποσπασματικών και μη επιτυχημένων προσπαθειών που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ συνέπεσε χρονικά με τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κάτι που οδήγησε σε μια άμεση κρίση έναντι της οποίας η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έπρεπε να αποκριθεί. Ωστόσο, φαίνεται πως υπήρχαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους κρατών (π.χ. Γαλλία και Γερμανία), που οδήγησαν σε απουσία μιας κοινής πολιτικής από πλευράς της Ένωσης. Η βίαιη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας αντανάκλα και την απουσία μιας επί της πράξης κοινής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας από πλευράς της Ένωσης. Η επόμενη φάση των συγκρούσεων έλαβε χώρα στη Βόρεια Μακεδονία, όπου υπήρξαν συγκρούσεις μεταξύ της κυρίαρχης ομάδας και των αλβανόφωνων της χώρας. Η Ε.Ε. ανταποκρίθηκε μεν με ένα κοινό τρόπο και υπήρξε ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο έγινε κατόπιν της καθοδήγησης από πλευράς του ΝΑΤΟ και όχι βάσει μιας σχετικής οργανωμένης στρατηγικής από πλευράς της Ένωσης. Έτσι, αν και η συγκεκριμένη σύγκρουση αντανάκλα μια κοινή σε πολιτική της Ένωσης για σχετικά με την άμυνα ζητήματα, αυτό πραγματοποιήθηκε ως συνάρτηση παραγόντων διαφορετικών από την άμεση πρόθεση από πλευράς της Ένωσης για ύπαρξη μιας κοινής σχετικής πολιτικής. Συνολικότερα, η κοινή εξωτερική πολιτική και η κοινή πολιτική άμυνας εξελίχθηκαν μέσω αναθεώρησης των ευρωπαϊκών συνθηκών, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως οι ίδιες συμφωνίες έτυχαν μιας πρακτικής εφαρμογής και αξιοποίησης. Ως εκ τούτου, ενδεχομένως η συγκεκριμένη παθολογία να αντανάκλα ευρύτερα δομικά προβλήματα της Ένωσης για χάραξη και εφαρμογή κοινών πολιτικών έναντι των σχετικών ζητημάτων. Επί του παρόντος, η διαμόρφωση ενός κοινού ευρωπαϊκού

στρατού και μιας εν γένει κοινής αμυντικής πολιτικής δεν φαίνεται πως θα μπορούσε να αναπτυχθεί στο άμεσο μέλλον. Παρ' όλα αυτά, ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για κάτι τέτοιο οπωσδήποτε είναι αναγκαίος για την ίδια την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι περιπτώσεις μάλιστα του Αφγανιστάν μετά την πρόσφατη πτώση της πρωτεύουσας Καμπούλ στις 15 Αυγούστου 2021 στα χέρια των Ταλιμπάν, την παράλληλη αποχώρηση όλων των Αμερικανικών στρατευμάτων και την έναρξη αθρόων μεταναστευτικών ροών προς Δυσμάς αλλά και της τριμερούς συμφωνίας ασφαλείας ανάμεσα στην Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής υπό την κωδικοποιημένη AUKUS που εκκίνησε στις 15 Σεπτεμβρίου 2021, καθώς επίσης και η Ελληνογαλλική Αμυντική Συμφωνία των Παρισίων της 28 Σεπτεμβρίου 2021 ενδεχομένως να σηματοδοτεί μια ευκαιρία για την Ένωση ώστε να στοχαστεί για το αν πράγματι επιθυμεί να πορευτεί προς αυτή την κατεύθυνση.

The EU's Common European Defence policies, 1992 to date: CFSP/NATO and the crisis in the Western Balkans

Key-words: Balkans, CFSP, Defense Policy, European Union, NATO

Abstract

The European Union's Common Security and Defence Policy (CSDP) emerged as a result of a series of fragmented and unsuccessful efforts that took place during the Cold War. The Maastricht Treaty was signed close to the break-up of the former Yugoslavia, which led to an immediate crisis to which the European Union had to respond. However, it seems that there were significant differences between individual states (e.g. France and Germany), which led to the absence of a common policy on the part of the Union. The violent break-up of Yugoslavia also reflects the absence of a de facto common and security policy on the part of the Union. The next phase of conflict took place in North Macedonia, where there were clashes between the dominant group and the Albanian-speaking population of the country. The EU responded in a joint manner and there was a deployment of military forces. However, this was done at the direction of NATO and not on the basis of an organized strategy on the part of the Union. Thus, although the conflict in question reflects a common Union policy on defence-related issues, this took place as a function of factors other than a direct intention on the part of the Union to have a common relevant policy. Overall, the common foreign policy and the common defence policy evolved through a revision of the European treaties, but this does not mean that the same agreements were put into practice and put to use. Hence, it is possible that this particular pathogenesis reflects wider structural problems of the Union in formulating and implementing common policies on the relevant issues. At present, the development of a common European army and a common defence policy in general does not seem likely to develop in the near future. Nevertheless, long-term planning for this is certainly necessary for European integration itself. Indeed, the cases of Afghanistan and AUKUS and the Greek-French defense agreement of Paris may be an opportunity for the Union to reflect on whether it really wants to go in this direction.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη της συγγραφέως και η επιβλέπουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Η δηλούσα

.....
(Υπογραφή)

Ευχαριστίες

*Ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κυρία
Κωνσταντίνα Μπότσιου για την επιστημονική της καθοδήγηση.*

*Επιπλέον ευχαριστώ την φίλη και συνάδελφό μου Άννα
Καφούκα που με στήριξε και πίστεψε σε μένα...*

*Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στη
οικογένειά μου, τη μητέρα μου Άννα , το σύζυγό μου Μιχαήλ
Κουφουδάκη και το γιό μου Χρήστο για όλη τη στήριξη, τη
συμπαράσταση και την κατανόησή τους καθ 'όλη την διάρκεια των
σπουδών μου.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	iii
Abstract.....	v
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ).....	4
1.1 1945 - 1950: Ένωση: Από τη γαλλοβρετανική συμμαχία στη Δυτική Ένωση ...	4
1.2 1950 - 1952: ΝΑΤΟ - Δυτική Ένωση	4
1.3 1952 - 1954: Αποτυχημένη προσπάθεια ίδρυσης Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ).....	6
1.4 1954 - 1970: Ίδρυση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ).....	7
1.5 1970 - 1984: Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία.....	8
1.6 1984 - 1998: Η αναβίωση της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ίδρυση της Ε.Ε. 8	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΆΜΥΝΑΣ	10
2.1 Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)	10
2.2 Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΧΕΣΕΙΣ Ε.Ε. – ΝΑΤΟ & Ε.Ε. – ΗΠΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	22
3.1 Οι σχέσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου	22
3.2 Οι σχέσεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ, Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	28
4.1 Η κρίση στα Βαλκάνια σε σχέση με την αμυντική και εξωτερική πολιτική της Ε.Ε.	28
4.2 Η στάση της Ελλάδας.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΕΠΠΑ.....	44
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφίβολα, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) αποτελεί τη μεγαλύτερη ειρηνική ένωση κρατών που πραγματοποιήθηκε στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η πρόοδος στον τομέα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης οπωσδήποτε είναι αργή, αλλά και προοδευτική, δεδομένου πως ολοένα και περισσότερες λειτουργίες που είναι σύμφυτες με την έννοια της κρατικής οντότητας πραγματοποιούνται πλέον σε διακρατικό επίπεδο κατόπιν λήψης κοινών αποφάσεων μεταξύ των επιμέρους κρατών της Ένωσης. Ωστόσο στο πεδίο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης η μάχη ανάμεσα από τη μια πλευρά στους Υποστηρικτές Της θεωρίας του νεολειτουργισμού της σχολής του Ernst Haas (1958) αλλά και του Leon Lindberg (1963), που υποστηρίζει πως οι δευτερογενείς επιδράσεις της ολοκλήρωσης, οδηγούν σε περισσότερη ολοκλήρωση και από την άλλη πλευρά στους υποστηρικτές της θεωρίας του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού της σχολής του Moravcsik (δεκαετία 1990), που εδράζεται στις προτιμήσεις/επιλογές των Κρατών Μελών που επιτυγχάνονται μέσω διαπραγματεύσεων καλά κρατεί με τα τελευταία έτη να δείχνει να έχει λάβει σαφές προβάδισμα η προσέγγιση του φιλελεύθερου διακυβερνητισμού (Wallaceetal, 2005: 16-19).

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση είναι ίσως επιβεβλημένη για την ίδια την επιβίωση της Ένωσης. Βασικό άλλωστε ερώτημα το οποίο κλήθηκε να απαντηθεί μετά την κατάρρευση του «σιδηρούν παραπετάσματος» ήταν το αν απαιτείται η συνέχιση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και ποιες είναι αυτές οι απειλές που υπογραμμίζουν την ανάγκη συνέχισης προς αυτή την κατεύθυνση (Μπότσιου, 2007: 59). Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και ύστερα μία σειρά διαφορετικών κοινωνικών πολιτικών και διεθνών εξελίξεων, όπως η διεύρυνση της Ε.Ε. με την ένταξη των πρώην σοσιαλιστικών δημοκρατιών που τελούσαν υπό την Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) είτε ήταν άμεσα επηρεαζόμενες από αυτή καθώς και οι οικονομικές κρίσεις που βίωσαν πολλές χώρες της ευρωζώνης, οδήγησαν σε άνοδο του ευρωσκεπτικισμού (Kneuer, 2019: 26-42) με ελάχιστες ίσως εξαιρέσεις όπως για παράδειγμα η Λιθουανία (Pertusot, 2016: 6). Η τάση αυτή σαφώς δεν υποχώρησε, δεδομένου πως το 2016 στο δημοψήφισμα για την παραμονή του Ηνωμένου Βασιλείου υπερψηφίστηκε η αποχώρηση από την Ε.Ε., με το Ηνωμένο Βασίλειο να γίνεται η πρώτη χώρα που αποχώρησε από την Ένωση, προκαλώντας

σημαντικούς κλυδωνισμούς και θέτοντας μία εν γένει αμφισβητήσει έναντι της βιωσιμότητας του εγχειρήματος (Usherwood et al., 2017: 468-477). Ο ίδιος σκεπτικισμός έχει εκδηλωθεί στο παρελθόν με την απειλή αποχώρησης χωρών από την ευρωζώνη ένεκα του γεγονότος πως στην πράξη τα κριτήρια συμμετοχής σε αυτή μπορούν να τα πληρούν όχι όλες οι χώρες αλλά ένα κλειστό γκρουπ των πιο ισχυρών οικονομιών (Taggart&Szczerbiak, 2018: 1194-1214).

Μελετώντας τις απαρχές του ευρωσκεπτικισμού μπορεί να θεωρηθεί πως αυτός βασίζεται στην αμφισβήτηση των αναγκών που καλύπτει η ίδια η Ένωση. Εξετάζοντας το ζήτημα υπό το πρίσμα της Πολιτικής Ψυχολογίας, φαίνεται πως η ανάγκη για διασφάλιση των βασικών ανθρώπινων αναγκών συνιστά ένα από τα πιο ισχυρά κίνητρα του ανθρώπου, κάτι άλλωστε που αναδείχθηκε και μέσω της θεωρίας ανθρώπινων αναγκών του Maslow (Catellani, 2004: 51-65, Sears, 1987: 229-255). Βασικό επομένως σημείο κριτικής έναντι της Ε.Ε. το οποίο οδήγησε και σε άνοδο του ευρωσκεπτικισμού ήταν το κατά πόσο μπορούσε να υπερασπιστεί την κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα, δηλαδή το κοινό αίσθημα του ανήκειν των ευρωπαίων έναντι των εξωτερικών εχθρών (Taylor, 2008: 151). Άλλωστε, η έννοια του κράτους είναι σύμφυτη με την ύπαρξη στρατού που θα μπορεί να υπερασπίζεται τα σύνορα του. Μάλιστα ο Hans Morgenthau (1948) στην πυρηνική για τις Πολιτικές Επιστήμες μελέτη του με τίτλο *Politics Among Nations* υποστήριζε το ρεαλισμό που υποδεικνύει πως κάθε κράτος έχει σαν αυτοσκοπό του την υπερίσχυση έναντι άλλων κρατών είτε πολιτικά είτε στρατιωτικά (Pacheco Pardo, 2017: 9). Κάτι τέτοιο οδηγεί αυτόματα στη διαπίστωση πως η έμφαση στη δημιουργία κοινών αμυντικών μηχανισμών στην Ε.Ε. είναι επιβεβλημένη για την ίδια τη διασφάλιση της ύπαρξής της μέσω τόσο συμβατικών απειλών από τρίτα κράτη (όπως για παράδειγμα η περίπτωση της κρίσης της Ν.Α. Μεσογείου με αντίκτυπο σε Ελλάδα και Κύπρο που εκκίνησε από την Τουρκία) όσο και ασύμμετρων απειλών, όπως για παράδειγμα οι τρομοκρατικές ενέργειες του ISIS σε Γαλλία το απόγευμα της 13ης Νοεμβρίου 2015 και Βέλγιο το πρωί της 22ας Μαρτίου 2016. Μια τέτοια από κοινού αμυντική προσπάθεια θα επιβεβαίωνε και το αίσθημα ασφαλείας που προσδοκούν οι ευρωπαίοι πολίτες και τα Κράτη να έχουν δια της ένταξής τους στην Ε.Ε. Μάλιστα, παραδοσιακά το ζήτημα της ασφάλειας απασχόλησε σε σημαντικό βαθμό τη χάραξη της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όντας ένα εκ των πιο σημαντικών ζητημάτων για την Ένωση (Μπότσιου, 2002:9).

Με βάση τα παραπάνω, η συγκεκριμένη μελέτη εξετάζει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Η μελέτη υποδιαιρείται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι ιστορικές εξελίξεις που υπαγόρευσαν την αναγκαιότητα δημιουργίας μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας στην Ε.Ε. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα κύρια χαρακτηριστικά, οι στόχοι και τα όργανα της εν λόγω πολιτικής. Στο τρίτο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στην αποτύπωση των σχέσεων ανάμεσα στην Ε.Ε. και τον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ) αλλά και εκείνων ανάμεσα στην Ε.Ε. και τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) τόσο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όσο και μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η κρίση στα Δυτικά Βαλκάνια (πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία και γένεση νέων Κρατών) και ο ρόλος της Ε.Ε. και της Ελλάδας σε αυτόν. Στο πέμπτο και καταληκτικό κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στη σύγχρονη προοπτική της Πολιτικής Ασφάλειας της Ε.Ε. και τέλος διατυπώνονται τα γενικά συμπεράσματα καθώς και προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΚΕΠΠΑ)

Η ΚΕΠΠΑ μπορεί να θεωρηθεί ότι αναπτύχθηκε ως απόρροια της αναποτελεσματικότητας προγενέστερων προσπαθειών για ανάπτυξη κοινών αμυντικών συνεργασιών μεταξύ των κρατών της Ε.Ε. Οι προσπάθειες που προηγήθηκαν της ΚΕΠΠΑ και τις αδυναμίες των οποίων επιχείρησε να αντιμετωπίσει μπορούν να συνοψιστούν με βάση τις ακόλουθες χρονικές περιόδους.

1.1 1945 - 1950: Ένωση: Από τη γαλλοβρετανική συμμαχία στη Δυτική Ένωση

Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία υπέγραψαν στις 4 Μαρτίου 1947 τη Συνθήκη της Δουνκέρκης που προέβλεπε αμοιβαία βοήθεια σε περίπτωση πιθανής γερμανικής ή σοβιετικής επίθεσης μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Β' ΠΠ). Η συνθήκη τέθηκε σε ισχύ στις 8 Σεπτεμβρίου 1947. Τον Μάρτιο του επόμενου έτους η Συνθήκη της Δουνκέρκης αντικαταστάθηκε στην ουσία από το Άρθρο 4 της Συνθήκης των Βρυξελλών, στην οποία συμμετείχαν και οι χώρες BENELUX. Τον Σεπτέμβριο του ίδιου 1948 ιδρύθηκε η Δυτική Ένωση, που αναφέρεται επίσης ως Οργανισμός της Συνθήκης των Βρυξελλών και είχε ως στόχο την εφαρμογή της Συνθήκης των Βρυξελλών, με μια συμμαχική ευρωπαϊκή δομή διοίκησης υπό τον Βρετανό στρατάρχη Bernard Montgomery. Ο στρατιωτικός βραχίονας της Δυτικής Ένωσης αναφερόταν ως Οργανισμός Άμυνας της Δυτικής Ένωσης. Η συνολική δομή διοίκησης είχε ως πρότυπο το Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Εκστρατευτικών Δυνάμεων κατά τη διάρκεια του πολέμου, το οποίο περιελάμβανε ένα κοινό επιτελείο σχεδιασμού (Ardia, 2001: 64-86, Greenwood, 1983: 49-65).

1.2 1950 - 1952: NATO - Δυτική Ένωση

Όταν η διαίρεση της Ευρώπης σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα θεωρήθηκε αναπόφευκτη, η απειλή της ΕΣΣΔ άρχισε να γίνεται αντιληπτή ως πολύ πιο σοβαρή

από την απειλή του γερμανικού επανεξοπλισμού. Ως εκ τούτου, η Δυτική Ευρώπη επιδίωξε ένα νέο σύμφωνο αμοιβαίας αμυντικής συνεργασίας στο οποίο θα συμμετείχαν και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) δημιουργώντας έτσι μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη. Οι ΗΠΑ διά του δυνητικού αυτού συμφώνου στρατιωτικής συνεργασίας στη Δυτική Ευρώπη προσδοκούσαν τον περιορισμό της επιρροής της ΕΣΣΔ. Από τα τέλη Μαρτίου 1949 άρχισαν μυστικές συναντήσεις μεταξύ Αμερικανών, Καναδών και Βρετανών αξιωματούχων για την έναρξη των διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στην υπογραφή της Βορειοατλαντικής Συνθήκης στις 4 Απριλίου 1949 στην Ουάσιγκτον. Στην ενέργεια αυτή οδήγησαν κυρίως ο εναέριος αποκλεισμός του Βερολίνου το 1948 από πλευράς Σοβιετικών αλλά και η Κομμουνιστική επιθετικότητα στην Τσεχοσλοβακία και την Κορέα (Duignan, 2000: 2).

Η ανάγκη για υποστήριξη των δεσμεύσεων της Βορειοατλαντικής Συνθήκης με κατάλληλες πολιτικές και στρατιωτικές δομές είχε ως συνέπεια τη δημιουργία του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO). Το Δεκέμβριο του 1950, με τον διορισμό του στρατηγού Dwight Eisenhower ως πρώτου Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή Ευρώπης, τα μέλη της Συνθήκης των Βρυξελλών προχώρησαν στην απόφαση να μεταφέρουν το αρχηγείο, το προσωπικό και τα σχέδια του Οργανισμού Άμυνας της Δυτικής Ένωσης στις δομές του NATO. Το Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης του NATO ανέλαβε την ευθύνη για την άμυνα της Δυτικής Ευρώπης, ενώ το στρατηγείο στο Fontainebleau μετατράπηκε σε Στρατηγείο του NATO των Συμμαχικών Δυνάμεων της Κεντρικής Ευρώπης (Duignan, 2000: 11).

Καθώς οι δυνατότητες του Οργανισμού Άμυνας της Δυτικής Ένωσης μεταφέρθηκαν στο Ανώτατο Στρατηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης του NATO, ο Στρατάρχης Bernard Montgomery παραιτήθηκε από τη θέση του Προέδρου της Επιτροπής Αρχηγών στις 31 Μαρτίου 1951 και ανέλαβε τη θέση του αναπληρωτή Ανώτατου Συμμαχικού Διοικητή Ευρώπης την 1η Απριλίου 1951. Φυσικά δεν θα πρέπει να παραληφθεί να αναφερθεί το γεγονός πως εντός του νεοσύστατου οργανισμού υπήρχε τα πρώτα έτη μια ισχυρή ηγετική διαμάχη ανάμεσα στον Bernard Montgomery από τη μια και το Γάλλο Στρατηγό Lattre de Tassigny που μόνο καλό δεν έκανε (Duignan, 2000: 11).

Η ίδρυση του NATO, του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Απρίλιος 1948), του Συμβουλίου της Ευρώπης (Μάιος 1949) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (Απρίλιος 1951) αποδυνάμωσαν και περιόρισαν την αξία ύπαρξης της Δυτικής Ένωσης και της Συνθήκης των Βρυξελλών (Duignan, 2000: 12).

1.3 1952 - 1954: Αποτυχημένη προσπάθεια ίδρυσης Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ)

Από το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, η Δυτική Γερμανία βρισκόταν υπό την κατοχή των συμμαχικών δυνάμεων και δεν διέθετε δικά της μέσα άμυνας. Στις 23 Ιουλίου 1952 δημιουργήθηκε η ΕΚΑΧ, η οποία συνέδεσε οικονομικά τα ιδρυτικά κράτη μέλη αυτής. Μέχρι το 1951, ο φόβος για ενδεχόμενη Σοβιετική επίθεση στην Ευρώπη, καθώς και το σχέδιο Pleven, το οποίο είχε προταθεί το 1950 από τον τότε Γάλλο πρωθυπουργό Pleven ως απάντηση στην αμερικανική έκκληση για επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας μέχρι και τη δεκαετία του 1970, οδήγησε τη Γαλλία, τη Δυτική Γερμανία, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο να προτείνουν ένα σύστημα που ήταν παρόμοιο στη φύση με την ΕΚΑΧ, αλλά δεν αφορούσε τον τομέα της ενέργειας αλλά εκείνον της άμυνας, την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα (ΕΑΚ). Η ΕΑΚ θα αποτελούνταν από έναν πανευρωπαϊκό στρατό χωρισμένο σε εθνικές συνιστώσες, με αμοιβαίο μεταξύ των κρατών προϋπολογισμό, κοινά θεσμικά όργανα, κοινά όπλα και κεντρικές προμήθειες. Η λύση αυτή θεωρήθηκε προτιμητέα έναντι της εισδοχής της Γερμανίας στο NATO. Η Γενική Συνθήκη του 1952 προσδιόρισε επισήμως την ΕΑΚ ως αναγκαία συνθήκη για τον τερματισμό της κατοχής της Γερμανίας από τους συμμάχους. Ωστόσο, η ιδρυτική συνθήκη της ΕΑΚ δεν τέθηκε σε ισχύ, καθώς δεν κατάφερε να λάβει έγκριση για επικύρωση στις 30 Αυγούστου 1954 στη γαλλική Εθνοσυνέλευση, καθώς οι υποστηρικτές του Charles de Gaulle φοβούνταν για την εθνική κυριαρχία και οι κομμουνιστές αντιδρούσαν σε μια ευρωπαϊκή στρατιωτική ενοποίηση που θα μπορούσε να ανταγωνιστεί την ΕΣΣΔ. Μια ακόμη εξαιρετικά σημαντική αιτία απόρριψης τελικά της ΕΑΚ στάθηκαν οι ελπίδες των Ευρωπαίων Ομοσπονδιστών αλλά και των Ολλανδών για εμπορική συμφωνία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (Griffiths, 1994: 23). Εν τέλει, η Γερμανία εισήλθε

στο NATO, βάσει της Συμφωνίας των Παρισίων στις 23 Οκτωβρίου 1954 (Μπότσιου, 2002: 79).

1.4 1954 - 1970: Ίδρυση της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

Η αποτυχία της ίδρυσης της ΕΑΚ είχε ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της Συνθήκης των Βρυξελλών το 1954 στις διασκέψεις του Λονδίνου και του Παρισιού, η οποία δημιούργησε την Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), με αφετηρία το αρχικό εγχείρημα της Δυτικής Ένωσης. Αν και η ΔΕΕ δεν ήταν τόσο ευρεία και ισχυρή όσο η προγενέστερη της ΕΑΚ, ήταν ικανή σε τέτοιο βαθμό να δοθεί στη Γερμανία πλήρης κυριαρχία και να γίνει δεκτή ως σύμμαχος στον Ψυχρό Πόλεμο, τόσο στη ΔΕΕ, όσο και στο NATO. Η Ιταλία έγινε επίσης δεκτή στους οργανισμούς αυτούς, δεδομένου πως η ένταση του Ψυχρού Πολέμου επέβαλλε στενότερη συμμαχία μεταξύ των πρώην αντιπάλων του Β΄ ΠΠ έναντι της Σοβιετικής απειλής (Martin, 2000: 253).

Την 1η Ιανουαρίου 1960, σύμφωνα με την απόφαση που έλαβε στις 21 Οκτωβρίου του προηγούμενου έτους το Συμβούλιο της ΔΕΕ και με το ψήφισμα 23 που εξέδωσε στις 16 Νοεμβρίου 1959 η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι δραστηριότητες της ΔΕΕ στους κοινωνικούς και πολιτιστικούς τομείς (Κοινωνική Επιτροπή, Επιτροπή Δημόσιας Υγείας, Μικτή Επιτροπή Αποκατάστασης και Επανένταξης Αναπήρων και Πολιτιστική Επιτροπή) μεταφέρθηκαν στο Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο ήδη εκτελούσε προγράμματα στους τομείς αυτούς. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Πανεπιστημίων επίσης μεταφέρθηκε στο Συμβούλιο της Ευρώπης ξεχωριστά από τις υπόλοιπες πολιτιστικές δραστηριότητες της ΔΕΕ (Nyborg, 2014: 8).

Η ΔΕΕ παρέμεινε περισσότερο μια αδρανής ένωση, παρά προχώρησε σε σημαντικές πρωτοβουλίες για την κοινή αμυντική θωράκιση των μελών της. Ενδεικτικά, ο Charles de Gaulle πρότεινε το 1961 τα Σχέδια Fouchet, τα οποία θα δημιουργούσαν μια πιο διακυβερνητικά προσανατολισμένη "Ένωση των Ευρωπαϊκών Λαών", με κοινή αμυντική πολιτική. Τα Σχέδια Fouchet αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό από τα άλλα κράτη και δεν εφαρμόστηκαν ποτέ (Teasdale, 2016: 28-30).

1.5 1970 - 1984: Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία

Το 1970 εισήχθη η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) ως ένας αρχικός συντονισμός της εξωτερικής πολιτικής στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ). Η συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου εγγυήθηκε τον ευρω-ατλαντικό χαρακτήρα της συγκεκριμένης κίνησης. Αν και η ΕΠΣ είχε διακυβερνητικό χαρακτήρα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να εκφράσει τη γνώμη της εάν επρόκειτο για θέματα που ενέπιπταν στις αρμοδιότητές της. Η ΕΠΣ τροποποιήθηκε και ενισχύθηκε με τις λεγόμενες εκθέσεις της Κοπεγχάγης και του Λονδίνου το 1973 και το 1981, αντίστοιχα, και επισημοποιήθηκε το 1986. Αν και η ΕΠΣ ενίσχυσε το ρόλο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στη διεθνή σκηνή κατά τη δεκαετία του 1970, ιδίως στη σύγκρουση στη Μέση Ανατολή (ιδιαίτερη επιτυχία της ΕΠΣ ήταν η θέσπιση του Ευρω-Αραβικού Διαλόγου το 1974 που ακολούθησε τα γεγονότα του 4^{ου} Πολέμου στη Μέση Ανατολή το 1973 και αποτέλεσε επί της ουσίας το πρώτο παράδειγμα περιφερειακής συνεργασίας την εποχή εκείνη) και τη δημιουργία της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, δεν μπορεί να θεωρηθεί πως αποτέλεσε τομή στο ζήτημα της αμυντικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης (Pijpers, Regelsberger, & Wessels, 1988: 14).

1.6 1984 - 1998: Η αναβίωση της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ίδρυση της Ε.Ε.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και έπειτα, καταβλήθηκαν προσπάθειες να προστεθεί μια διάσταση ασφάλειας στην ΕΠΣ των ΕΚ. Η αντίθεση στις προσπάθειες αυτές από τη Δανία, την Ελλάδα και την Ιρλανδία οδήγησε τις υπόλοιπες χώρες, όλα τα μέλη της ΔΕΕ στην επανενεργοποίηση της συνθήκης μέσω της Διακήρυξης της Ρώμης του 1984. Μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του 1986, η οποία κωδικοποίησε την ΕΠΣ στη δικαιοκίνητη τάξη της ΕΕ και περιείχε ελάχιστα ουσιαστικά στοιχεία για την αμυντική ολοκλήρωση των ΕΚ, τα κράτη μέλη της ΔΕΕ υιοθέτησαν την Πλατφόρμα για τα Ευρωπαϊκά Συμφέροντα Ασφάλειας, η οποία τόνισε την ανάγκη για ενδοευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση και ενίσχυση του ευρωπαϊκού πυλώνα του NATO (Wessell, 1999: 171-172).

Βάσει των εξελίξεων που επέφερε η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, το 1992, η ΔΕΕ υιοθέτησε τη Διακήρυξη του Petersberg, καθορίζοντας τα λεγόμενα καθήκοντα του Petersberg που αποσκοπούσαν στην αντιμετώπιση της πιθανής αποσταθεροποίησης της Ανατολικής Ευρώπης. Η ίδια η ΔΕΕ δεν διέθετε μόνιμο στρατό, αλλά βασιζόταν τη συνεργασία μεταξύ των μελών της. Τα καθήκοντά της περιλάμβαναν ανθρωπιστικά, διασωστικά και ειρηνευτικά καθήκοντα, καθώς και καθήκοντα για μάχιμες δυνάμεις στη διαχείριση κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της ειρήνευσης (Wessell, 1999: 135-137).

Αφότου τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, ιδρύθηκε η Ε.Ε, η οποία αποτελείται από τρεις πυλώνες, εκ των οποίων ο πρώτος ήταν οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ένας ήταν η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) - αντικατάσταση της πολιτικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ο τελευταίος ήταν η Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις (ΔΕΥ). Ο πυλώνας της ΚΕΠΠΑ αποτέλεσε τη φυσική βάση για την περαιτέρω εμβάθυνση της συνεργασίας της Ε.Ε. στον τομέα της αμυντικής πολιτικής (Wessell, 1999: 130).

Κατά τη διάρκεια της Υπουργικής Συνόδου του ΝΑΤΟ που έλαβε χώρα το 1996 στο Βερολίνο, συμφωνήθηκε ότι η ΔΕΕ θα επέβλεπε τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΤΑΑ) στο πλαίσιο των δομών του ΝΑΤΟ. Η ΕΤΑΑ λογιζόταν ως ένας ευρωπαϊκός "πυλώνας" στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, εν μέρει για να παρέχει τη δυνατότητα στις ευρωπαϊκές χώρες να ενεργούν στρατιωτικά εκεί όπου το ΝΑΤΟ δεν επιθυμούσε, και εν μέρει για να ελαφρύνει το οικονομικό βάρος των ΗΠΑ από τη διατήρηση στρατιωτικών βάσεων στην Ευρώπη, κάτι που έκαναν ήδη από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, καθώς η συμφωνία του Βερολίνου επέτρεπε στις ευρωπαϊκές χώρες (μέσω της ΔΕΕ) να αξιοποιούν για δική τους χρήση τα μέσα του ΝΑΤΟ, εάν το επιθυμούσαν (VanHam, 2007: 523-545).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ - ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ

2.1 Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)

Η ΚΕΠΠΑ αποτέλεσε αναγκαιότητα υπό το πρίσμα των σημαντικών μεταβολών που έφερε η πτώση του Τείχους του Βερολίνου Νοέμβριο του 1989 και γενικότερα η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Επιπλέον, την ίδια χρονική περίοδο η ευρωπαϊκή πολιτική φάνηκε αδύναμη να επηρεάσει τις εξελίξεις όσον αφορά τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο και τις διαμάχες που ξέσπασαν στα Βαλκάνια μετά τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Ως εκ τούτου, στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 πραγματοποιήθηκε βάσει γερμανικών πρωτοβουλιών η υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου του 1993. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε στην πραγματικότητα τη συνθήκη που ίδρυσε την Ε.Ε. και επέφερε σημαντικές μεταβολές σε όλους τους ως τότε τομείς συνεργασίας των επιμέρους κρατών μελών. Ο δεύτερος βασικός πυλώνας της συγκεκριμένης συνθήκης αφορούσε στην ΚΕΠΠΑ (Brkan, 2012: 101-102, Sjurssen, 2003: 35-53). Μάλιστα, τα γεγονότα των πολέμων της δεκαετίας του 1990 στα Βαλκάνια αποτέλεσαν και μια άμεση «ευκαιρία» πρακτικής εφαρμογής και ελέγχου του εγχειρήματος της ΚΕΠΠΑ (Αλειφαντής&Τζιφάκης, 2001: 72).

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ προσδιόρισε - σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο της - ως κύριο στόχο της Ένωσης το *«να επιβεβαιώσει την ταυτότητα της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας»*. Οι επιμέρους στόχοι βάσει των οποίων προσανατολίστηκε η υλοποίηση του συγκεκριμένου κεντρικού στόχου, προσδιορίστηκαν με βάση το άρθρο I.1 ως εξής (Allen, 2002: 271-284)

- α) διαφύλαξη των κοινών αξιών και των θεμελιωδών συμφερόντων ανεξαρτησίας και ασφαλείας της Ένωσης
- β) ενίσχυση ασφαλείας της Ένωσης και των κρατών-μελών της ξεχωριστά

γ) διατήρηση της ειρήνης και ενίσχυση της διεθνούς ασφαλείας, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, της τελικής πράξης του Ελσίνκι και σύμφωνα με τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων.

δ) προαγωγή της διεθνούς συνεργασίας

ε) ανάπτυξη και εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ επέφερε διάφορες θετικές εξελίξεις. Ένα βασικό πλεονέκτημα που προέκυψε από τη συγκεκριμένη συνθήκη αφορά τη διεύρυνση του πεδίου συνεργασίας σε όλους τους τομείς της πολιτικής που αφορούν την ΚΕΠΠΑ, συμπεριλαμβανομένης και της ασφάλειας της Ένωσης, κάτι το οποίο βασίζεται στο πρώτο άρθρο το οποίο αναφέρει πως: *«Η ένωση και τα κράτη μέλη της καθορίζουν και εφαρμόζουν μία κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, η οποία καλύπτει όλους τους τομείς της πολιτικής αυτής»*. Έως τότε η ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασία είχε ως βασική επιδίωξη την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εναρμόνιση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών-μελών, ρυθμίζοντας μόνο ορισμένα εκ των θεμάτων της εξωτερικής πολιτικής, παραβλέποντας σε σημαντικό βαθμό τα ζητήματα που αφορούν στην ασφάλεια. Ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες η Ε.Ε. πραγματευόταν ζητήματα του αμυντικού προσανατολισμού, τα κράτη δεσμεύονταν απλά στην προσπάθεια να διατυπώσουν και να εφαρμόσουν από κοινού μία ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική όσον αφορά την άμυνα, χωρίς όμως αυτό να καθίσταται επιτακτικό ή να προσδιορίζεται σαφώς ως προς το πως μπορούσε να πραγματοποιηθεί (Allen, 2002: 271-284).

Με βάση την ΚΕΠΠΑ προσδιορίστηκαν τα μέσα υλοποίησης των στόχων. Ως πρωταρχικό μέσο προσδιορίστηκε η κοινή δράση. Το μέσο αυτό δεν υπήρχε στις προηγούμενες συνθήκες μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς βαρύτητα δινόταν στη συνεργασία, χωρίς όμως να δίνεται έμφαση στην κοινή δράση, δηλαδή στη μετάβαση σε κοινές πολιτικές και πράξεις. Με βάση τη συνθήκη του Μάαστριχτ και την ΚΕΠΠΑ, βασικό πλεονέκτημα ήταν επίσης η πρόβλεψη περί Συμβουλίου Υπουργών το οποίο μπορεί να υιοθετεί μία κοινή θέση στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και τα κράτη-μέλη αντίστοιχα να φροντίζουν ώστε να προσαρμόζουν τις εθνικές τους πολιτικές στις κοινές θέσεις. Έτσι, υπήρξε από τεχνικής απόψεως η πρόβλεψη της αναγκαιότητας σύγκλισης των

επιμέρους εθνικών πολιτικών με μια ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική για την άμυνα και την ασφάλεια, κάτι που ως τότε δεν πραγματοποιούνταν (Allen, 2002: 271-284).

Όσον αφορά τη θεσμική της διάρθρωση, η ΚΕΠΠΑ "δανείστηκε" τα όργανα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δηλαδή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αποκτώντας έτσι ένα ενιαίο από θεσμικής άποψης πλαίσιο. Σχετικά με τις αρμοδιότητες των συγκεκριμένων, δεν πραγματοποιήθηκαν σημαντικές τομές. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίστηκε να προσδιορίζει γενικότερους προσανατολισμούς και το Συμβούλιο να τους υλοποιεί, εγκρίνοντας την κοινή θέση και την κοινή δράση μεταξύ των κρατών της ένωσης. Οι αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου παρέμειναν ίδιες με αυτές που ίσχυαν στην ΕΕΠ, με βασική όμως διαφορά το ότι πλέον προβλεπόταν η γνωμοδότησή του για τις κύριες πτυχές και τις βασικές επιλογές της πολιτικής αυτής. Προσδιορίστηκε επίσης η μέριμνα από πλευράς της προεδρίας που προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η επιτροπή επίσης προβλέφθηκε να διαθέτει ίδιες εξουσίες με αυτές που είχε και πριν, με τη διαφορά πως παρεχόταν πλέον σε αυτή το δικαίωμα υποβολής προτάσεων σε ζητήματα της ΚΕΠΠΑ, δικαίωμα το οποίο προβλέφθηκε να ασκείται παράλληλα με τα κράτη μέλη. Σχετικά με το Δικαστήριο, αυτό δεν διέθετε κάποια εξουσία, ενώ η γραμματεία της ΕΠΣ συγχωνεύτηκε με τη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου και οι αρμοδιότητες της Πολιτικής Επιτροπής, η οποία συμμετείχε ενεργά στην ΕΠΣ, συρρικνώθηκαν και αντιθέτως ενισχύθηκαν αυτές του Συμβουλίου των Μονίμων Αντιπροσώπων (Dehousse, 1997: 22-23).

Όσον αφορά τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, διατηρήθηκε ο κανόνας της ομοφωνίας. Ωστόσο, το Συμβούλιο προβλέφθηκε να καθορίζει κατά την υιοθέτηση και την εξέλιξη της πορείας της κοινής δράσης ποια συγκεκριμένα θέματα θα αποφασίζονται με πλειοψηφία στην περίπτωση απρόβλεπτων και έκτακτων περιστάσεων με ειδική πλειοψηφία. Σε περιπτώσεις έκτακτων καταστάσεων δόθηκε η δυνατότητα στα κράτη μέλη να μπορούν να προχωρήσουν στη λήψη εκτάκτων μέτρων στο πλαίσιο των γενικών στόχων της κοινής δράσης (άρθρο 3&6) (Allen, 2002: 271-284).

Παρά τα ανωτέρω, η συγκεκριμένη συνθήκη δεν αντιμετώπισε στον απόλυτο βαθμό τα διαχρονικά ελλείμματα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Ειδικότερα, ένα από τα πιο

βασικά ελλείμματα που δεν αντιμετωπίστηκε αφορά στη διάκριση της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας ως ξεχωριστού από τις υπόλοιπες πολιτικές της Ένωσης πυλώνα. Παραβλέφθηκε, έτσι, πως η πολιτική άμυνας και ασφάλειας όσον αφορά τα ζητήματα των εξωτερικών σχέσεων της Ένωσης είναι άμεση συνάρτηση λοιπών ζητημάτων, όπως για παράδειγμα της οικονομικής πολιτικής. Η αντιμετώπιση της αμυντικής πολιτικής ως ένα στοιχείο ασύνδετο από τα υπόλοιπα οδήγησε και σε αδυναμία χάραξης μιας συνολικότερης πολιτικής για την Ε.Ε. (Giegerich&Wallace, 2010: 429-456).

Ένα δεύτερο αδύναμο στοιχείο της Συνθήκης του Μάαστριχτ αναφορικά στα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας αποτέλεσε η διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στην περίπτωση της ΚΕΠΠΑ προβλέφθηκε η λήψη αποφάσεων με βάση την ομοφωνία ανάμεσα στα κράτη-μέλη, αντίθετα προς την ειδική πλειοψηφία που ίσχυε στον πρώτο πυλώνα. Έτσι, ήδη από τη θέσπιση της ΚΕΠΠΑ δημιουργήθηκαν σημαντικά ζητήματα όσον αφορά τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής μιας καθολικής πολιτικής για τα ζητήματα της ασφάλειας των κρατών της Ε.Ε. Ως εκ τούτου, ο όρος "κοινή" όσον αφορά την πολιτική του δεύτερου πυλώνα είναι οπωσδήποτε μικρότερης σημασίας σε σχέση με τον πρώτο πυλώνα, δεδομένου πως η εφαρμογή μίας κοινής πολιτικής παρεμποδίστηκε ήδη από την ανάπτυξη της ΚΕΠΠΑ (Giegerich&Wallace, 2010: 429-456).

Επόμενος σταθμός για την εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ στάθηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 1997 και ίσχυσε από το Μάιο του 1999. Με βάση τη συγκεκριμένη Συνθήκη, δεν πραγματοποιήθηκαν σημαντικές μεταβολές στην υφιστάμενη δομή της ΚΕΠΠΑ, αν και αποτέλεσε μία σημαντική πρωτοβουλία αναθεώρησης ως προς τα μέσα και τη διαδικασία με την οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις (Ιωακειμίδης, 1998: 169). Το νέο μέσο υλοποίησης των στόχων, που προβλέφθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, ήταν η κοινή στρατηγική που αποφασίζει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατόπιν σύστασής του, όσον αφορά τομείς στους οποίους τα κράτη έχουν ένα σύνολο κοινών συμφερόντων. Οι κοινές στρατηγικές πρέπει να εφαρμόζονται από το Συμβούλιο με την υλοποίηση κοινών δράσεων και κοινών θέσεων. Επιπλέον, απαιτείται ο καθορισμός αμοιβαίων στόχων, ο προσδιορισμός της διάρκειάς τους και των πόρων που θα παρέχονται από τα κράτη-μέλη ή από την Ένωση. Δεδομένων των συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτέλεσε επί της ουσίας ένα διακυβερνητικό όργανο. Τα

υπόλοιπα μέσα παρέμειναν τα ίδια, όπως περιγράφηκαν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (White, 2001: 156-169).

Σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, είχε ήδη αναφερθεί πως ήταν αρκετά δύσκολο για τα κράτη-μέλη να φτάσουν σε ομοφωνία. Παρότι η ομοφωνία συνέχισε να ισχύει ως κανόνας σχετικά με τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών και των στρατηγικών στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, προβλέφθηκε επίσης η εποικοδομητική αποχή. Με βάση την εποικοδομητική αποχή, όταν ένα κράτος μέλος απέχει από μία ψηφοφορία, τότε δεν είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει την απόφαση που λήφθηκε, αλλά αποδέχεται παράλληλα πως η απόφαση αυτή δεσμεύει την Ένωση, κάτι που παρείχε επομένως την ευελιξία δράσης σε περίπτωση διαφορετικών τάσεων εντός της Ένωσης. Ωστόσο, αν το ποσοστό των κρατών-μελών που θα προσέφευγαν στο μέσο αυτό υπερέβαινε το ένα τρίτο των σταθμισμένων ψήφων του Συμβουλίου, τότε ο μηχανισμός αποχής θα καθίστατο άκυρος (White, 2001: 156-169).

Επιπλέον, θεσπίστηκε η ενισχυμένη πλειοψηφία σε μία ευρύτερη δέσμη θεμάτων, με στόχο τη διευκόλυνση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Κάτι τέτοιο προβλέφθηκε να αφορά περιπτώσεις στις οποίες τα ζητήματα έχουν σημαντικές στρατιωτικές συνέπειες ή εν γένει συνέπειες στην άμυνα των κρατών της Ένωσης και σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιο κράτος προβάλλει σημαντικούς και δηλωμένους λόγους εθνικής πολιτικής. Στην τελευταία αυτή περίπτωση προβλέφθηκε η λήψη σχετικών αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο καλείται να αποφασίσει με ομοφωνία επί των σχετικών αιτιάσεων (White, 2001: 156-169).

Επιπροσθέτως, με βάση το άρθρο 26 της Συνθήκης του Άμστερνταμ αναβαθμίστηκε ο γενικός γραμματέας του Συμβουλίου στο βαθμό του Υπατου Εκπροσώπου της Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, κάτι που κρίθηκε αναγκαίο προκειμένου να καλυφθεί το αίτημα για μία ορατή παρουσία και εκπροσώπηση της Ένωσης στη διεθνή πολιτική σκηνή. Συγκροτήθηκε επίσης η μονάδα πολιτικού σχεδιασμού και έγκαιρης προειδοποίησης, που συνέβαλε στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής του Συμβουλίου και στην άμεση υποστήριξη του Υπατου Εκπροσώπου. Επιπλέον, προβλέφθηκε αλλαγή στη σύνθεση της τριμελούς επιτροπής που λαμβάνει αποφάσεις, η οποία πλέον αποτελούνταν από τη χώρα που ασκούσε την προεδρία της Ένωσης, επικουρούμενη από το κράτος που θα την ασκούσε το επόμενο

εξάμηνο. Τέλος, με βάση τη Συνθήκη του Άμστερνταμ προβλέφθηκε η θέσπιση «ειδικού εντεταλμένου» για το χειρισμό ζητημάτων τα οποία έχουν να κάνουν με την ΚΕΠΠΑ, με κυριότερο ρόλο αυτό της διαχείρισης κρίσεων (White, 2001: 156-169).

Ως επόμενο σημείο-σταθμός μπορεί να θεωρηθεί η Συνθήκη της Νίκαιας. Οι εργασίες για τη Συνθήκη της Νίκαιας ξεκίνησαν το 2000 και σε ισχύ τέθηκε την 1η Φεβρουαρίου του 2003. Στην περίπτωση αυτή δεν υπήρξαν αλλαγές στον τομέα της ΚΕΠΠΑ, όπως συνέβη με τη συνθήκη του Άμστερνταμ, καθώς αφενός μεν ήταν πρόσφατο το χρονικό διάστημα από την υπογραφή και θέση σε ισχύ της Συνθήκης αυτής, αφετέρου δε επικεντρώθηκε κυρίως στη λειτουργικότητα των οργάνων και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με δεδομένη την επικείμενη διεύρυνση της Ένωσης (Jaeger, 2002:297-316).

Η μόνη ουσιώδης διαφορά που προβλήθηκε ήταν η εφαρμογή της ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των κρατών, η οποία προώθησε την Ευρώπη των πολλαπλών ταχυτήτων. Η απόφαση αυτή σαφώς επηρεάστηκε από τη διεύρυνση της Ε.Ε., καθώς κρίθηκε πως σε μία Ένωση 25 πλέον κρατών ήταν αρκετά δύσκολο να συμφωνήσουν όλα και να προχωρήσουν στην πρόοδο της ΚΕΠΠΑ. Έτσι, προβλέφθηκε μία μεγαλύτερη ευελιξία ως προς τη λήψη αποφάσεων χάρη στην ενισχυμένη συνεργασία. Προβλέφθηκε μάλιστα ένας κατώτατος αριθμός οκτώ κρατών προκειμένου αυτά να μπορούν να αναπτύξουν ενισχυμένη συνεργασία, κάτι το οποίο ισχύει και για τους άλλους δύο πυλώνες της Ε.Ε. (Shaw, 2001: 97-113, Thym, 2004: 5-22).

Ως προς τον τρόπο λήψης αποφάσεων, αποφασίστηκε πως για την έναρξη της ενισχυμένης συνεργασίας ήταν αναγκαία η ειδική πλειοψηφία και η διατήρηση ρήτρας παραπομπής του θέματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, με στόχο τη λήψη ομόφωνων αποφάσεων. Επιπλέον, με βάση το(άρθρο 27§α έως ε), η δυνατότητα για ενισχυμένη συνεργασία ανάμεσα στα κράτη-μέλη, που προβλέφθηκε ήδη από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, επετράπη να εφαρμόζεται στην υλοποίηση κοινών θέσεων και κοινών δράσεων που δεν έχουν αμιγώς στρατιωτική ή αμυντική διάσταση. Αντιθέτως, αποθαρρύνθηκε η ανάπτυξη ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των κρατών στη χάραξη πολιτικής, λόγω του ότι κατά τον τρόπο αυτό η Ένωση δεν θα διέθετε μία ενιαία πολιτική σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας (Λιάπη, 2011:15).

Σχετικά με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων το Συμβούλιο προβλέφθηκε να μπορεί να αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία όταν διορίζει ειδικό εντεταλμένο και όταν η συμφωνία με ένα ή περισσότερα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς έχει ως στόχο να τεθεί σε εφαρμογή κάποια κοινή δράση ή κοινή θέση.

Επιπροσθέτως, με απόφαση του Συμβουλίου τον Ιανουάριο του 2001 συγκροτήθηκε η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας (ΕΠΑ). Η σύσταση της επιτροπής αυτής αφορά πρεσβείες των κρατών μελών και έχει ως αποστολή την παρακολούθηση των διεθνών εξελίξεων και την άσκηση πολιτικού ελέγχου και στρατιωτικής διεύθυνσης των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων, κάτι που πραγματοποιείται με ευθύνη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Λιάπη, 2011:16).

2.2 Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)

Όπως αναφέρεται και ανωτέρω, μετά το πέρας του Β΄ ΠΠ έγινε στην Ευρώπη ορατή η πρόθεση για κοινή αμυντική συνεργασία. Τα αποσπασματικά εγχειρήματα από το τέλος του Β΄ ΠΠ ως και την πτώση του τείχους του Βερολίνου δεν οδήγησαν σε καμία περίπτωση σε μία ενιαία πολιτική ασφάλειας για τα ευρωπαϊκά κράτη. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε την έννοια της ΚΕΠΠΑ (Christiansen et al., 2013: 3-4), με τις μετέπειτα αναθεωρήσεις αυτής από τη συνθήκη του Άμστερνταμ και της Νίκαιας να τη διαφοροποιούν σε πολύ μικρό βαθμό, χωρίς να μπορούν να αντιμετωπίσουν σημαντικές παθογένειες. Παράλληλα, άρχισαν να εμφανίζονται νέες προκλήσεις για την ευρωπαϊκή πολιτική όσον αφορά την άμυνα, την ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική, δεδομένου πως η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρώπη των 25 και εν συνεχεία των 27 οδήγησε σε νέες προκλήσεις, που δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν μέσω των προγενέστερων Συνθηκών.

Σε κάθε περίπτωση, οι αρχικές αυτές Συνθήκες δεν υπεγράφησαν με αυτοσκοπό την ανάπτυξη μιας απόλυτα κοινής μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, δεδομένου πως τότε δεν υπήρχε το αναγκαίο έδαφος και η αναγκαία σύγκλιση μεταξύ των επιμέρους κρατών της Ένωσης. Ωστόσο, αναγνωρίστηκε από τις Συνθήκες αυτές πως στο μέλλον η συνεργασία των ευρωπαϊκών κρατών σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας ενδεχομένως να έπρεπε να γίνει πιο στενή. Για παράδειγμα, στη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) στο (άρθρο 17§1 εδ.α'),

αναφέρονται τα εξής: «η κοινή εξωτερική πολιτική, συμπεριλαμβανομένης της προοδευτικής διαμόρφωσης κοινής αμυντικής πολιτικής, ενδέχεται να οδηγήσει και σε κοινή άμυνα, εφόσον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το αποφασίσει. Στην περίπτωση αυτή θα συστήσει στα κράτη μέλη την υιοθέτηση μιας τέτοιας απόφασης, σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες». Ως εκ τούτου, με βάση τη συγκεκριμένη Συνθήκη προβλέφθηκε μία προοδευτική διαμόρφωση Κοινής Αμυντικής Πολιτικής της Ένωσης, προετοιμάζοντας το σχετικό έδαφος.

Οφείλει να αναφερθεί πως παρά τη μη επίτευξη των στόχων του εγχειρήματος της ΔΕΕ, αυτή διατήρησε τον ενεργό της ρόλο ως και τη Συνθήκη της Λισαβόνας, καθώς ως τότε δεν είχε διαμορφωθεί μία κοινή αμυντική πολιτική. Μάλιστα, με βάση το (άρθρο 1.7§1 και 2) της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η ΔΕΕ διέθεσε την επιχειρησιακή ικανότητά της στην Ένωση, διαμορφώνοντας την αμυντική παράμετρο της ΚΕΠΠΑ. Η πλήρης ενσωμάτωση της ΔΕΕ στην Ε.Ε. έλαβε χώρα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, δεδομένου πως η συγκεκριμένη Συνθήκη πρόβλεψε για την Ε.Ε. την ΚΠΑΑ, η οποία θα είχε έναν αυτόνομο ρόλο μέσω αποστολών με δικά της πλέον θεσμικά όργανα (Liszczyk, 2010: 280-281).

Σημείο ορόσημο για την ανάπτυξη της ΚΕΠΑΑ αποτέλεσε η Γαλλοβρετανική Διακήρυξη που έλαβε χώρα στη Διάσκεψη Κορυφής στο Saint-Malo της Γαλλίας στις 3-4 Δεκεμβρίου 1998. Μέσω της συγκεκριμένης διάσκεψης η Ε.Ε. αποφάσισε να αναλαμβάνει αυτόνομη στρατιωτική δράση με ίδιες δυνάμεις. Επομένως, η απόφαση αυτή προώθησε σε σημαντικό βαθμό το στόχο της ευρωπαϊκής άμυνας. Ύστερα δε από την κρίση στο Κοσσυφοπέδιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου του 1999 στην Κολωνία, επαναδιατύπωσε τον αρχικό στόχο της διάσκεψης του Saint-Malo. Αν και δεν προσδιορίστηκε σαφώς ο τρόπος ανάπτυξης ενός ευρωπαϊκού στρατιωτικού δυναμικού, μέσω της συγκεκριμένης διάσκεψης αναδείχθηκε η σημασία ενός τέτοιου εγχειρήματος και παράλληλα τονίστηκε η σημασία βιομηχανικής και τεχνολογικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών σε παραμέτρους που αφορούν στην ευρωπαϊκή άμυνα (Λιάπη, 2011: 71).

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι που έλαβε χώρα το Δεκέμβριο του 1999 αποφασίστηκε η υλοποίηση της δέσμευσης που είχαν αναλάβει τα κράτη στη Διάσκεψη της Κολωνίας, προσδιορίζοντας ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την ανάπτυξη ευρωπαϊκού στρατιωτικού δυναμικού. Ειδικότερα, δημιουργήθηκε μία

νέα ευρωπαϊκή δύναμη με τον τίτλο «*Ευρωπαϊκή δύναμη ταχείας αντίδρασης*». Το κάθε κράτος μέλος ορίστηκε ως αρμόδιο για τον καθορισμό της εθνικής του συμβολής σύμφωνα με την πολιτική του βούληση για την προσήλωση στους σχετικούς στόχους. Η πρόταση αυτή αφορούσε μάλιστα και χώρες που δεν ήταν μέλη της Ε.Ε., αλλά ήταν μέλη του ΝΑΤΟ, καθώς και χώρες οι οποίες ήταν υποψήφιες για ένταξη στην Ε.Ε. (Λιάπη, 2011: 72).

Η επόμενη εξέλιξη σημειώθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Feira τον Ιούνιο του 2000 στην Πορτογαλία. Στο Συμβούλιο αυτό αποφασίστηκε η σύσταση της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας, καθώς και μιας προσωρινής στρατιωτικής επιτροπής του που αποτελούνταν από εθνικούς εμπειρογνώμονες όσον αφορά το έργο της ΕΠΑΑ και της ΚΕΠΠΑ. Η επιτροπή αυτή είχε ως στόχο τη λειτουργία της ως υποστηρικτικό σώμα, μέσω στρατιωτικών συμβούλων και προτάσεων προς την ΕΠΑ. Με βάση τα πορίσματα της συγκεκριμένης σύγκλησης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, προσδιορίστηκαν τέσσερις βασικές προτεραιότητες, οι οποίες αφορούσαν την ανάπτυξη μιας κοινής αστυνομικής δύναμης, την ενίσχυση των δομών δημόσιας διοίκησης, την ενίσχυση και ισχυροποίηση της πολιτικής προστασίας και την ενίσχυση του κράτους δικαίου (Gnesotto, 2004: 75).

Η επόμενη σύνοδος που πραγματοποιήθηκε στο Gothenburg της Σουηδίας το 2001 δεν προχώρησε σε σημαντικές μεταβολές, παρά μόνο σε περαιτέρω δεσμεύσεις που είχαν να κάνουν με την ενίσχυση των δομών, των ικανοτήτων και των διαδικασιών προκειμένου να ενισχυθεί η δυνατότητα της Ένωσης να αναλαμβάνει όλων των ειδών τα καθήκοντα που σχετίζονται με τη διαχείριση κρίσεων και την πρόληψη συγκρούσεων, χρησιμοποιώντας τα πολιτικά, αλλά και τα στρατιωτικά μέσα που διαθέτει. Επίσης, εγκρίθηκε ένα ειδικό πρόγραμμα για την πρόληψη των συγκρούσεων, το οποίο επέτρεψε στην ένωση να προχωρά στην έγκαιρη και συντονισμένη προειδοποίηση, ανάλυση και δράση σχετικά με τις συγκρούσεις (Keane, 2005:89-103).

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Laeken το Δεκέμβριο του 2001 υπήρξε δήλωση για την επιχειρησιακή ικανότητα της ΚΕΠΠΑ, με βάση την οποία η ανάπτυξη του στρατιωτικού δυναμικού δεν συνεπαγόταν τη δημιουργία ευρωπαϊκού στρατού και με βάση την οποία η ένωση διέθετε κατάλληλες δομές και ένα σύνολο σχετικών διαδικασιών προκειμένου να πραγματοποιεί ικανές στρατιωτικές επιχειρήσεις για τη

διαχείριση των κρίσεων. Επιπροσθέτως, πραγματοποιήθηκε έγκριση του ευρωπαϊκού σχεδίου δράσης, με βάση το οποίο τα κράτη καλούνταν να συνεισφέρουν σε απαραίτητα μέσα και επιπρόσθετους πόρους, καθώς και σε στρατιωτικό υλικό με στόχο το βέλτιστο δυνατό αποτέλεσμα για την άμυνά τους. Κάτι τέτοιο συνιστά μία σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με τις προηγούμενες διασκέψεις, όπου δεν προσδιοριζόταν ο τρόπος με τον οποίο έπρεπε η κάθε χώρα να συμβάλλει στην ευρωπαϊκή άμυνα (Λιάπη, 2011: 74).

Με βάση σχετικά με τα αναγκαία επίπεδα συνεισφοράς στην ευρωπαϊκή άμυνα και τον τρόπο με τον οποίο η εκάστοτε χώρα έπρεπε να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο, αναπτύχθηκαν δύο ομάδες εργασίας για την "Εξωτερική Δράση" και την "Άμυνα". Η δεύτερη ομάδα εργασίας έθεσε μάλιστα ορισμένα σημαντικά ερωτήματα για προβληματισμό: 1) αν είναι αναγκαίο να προστεθεί κάποιο άρθρο στη Συνθήκη ή κάποιο ειδικό Πρωτόκολλο όσον αφορά τη συλλογική άμυνα, με συγκεκριμένες ρήτρες επιλογής συμμετοχής για όσα κράτη δεν θέλουν να συμμετέχουν ή δεν είναι σε θέση 2) αν είναι αναγκαίο να θεσπιστούν ειδικά κριτήρια τα οποία τα κράτη χρειάζεται να πληρούν προκειμένου να εντάσσονται στο πλαίσιο της αμυντικής πολιτικής της Ένωσης και τα οποία θα δεσμεύονται προκειμένου να τηρούν στο σύνολο της χρονικής διάρκειας συμμετοχής τους συγκεκριμένες προϋποθέσεις 3) αν είναι αναγκαίο να προβλέπονται ειδικές μορφές ενισχυμένης συνεργασίας ανάμεσα σε ορισμένα κράτη μέλη για την πιο αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων, την κοινή συνδρομή και το στρατιωτικό δυναμικό 4) ποια μέσα μπορούν να εξασφαλίζουν την άμεση και αποτελεσματική λήψη απόφασης σχετικά με ζητήματα της ΚΕΠΑΑ 5) με ποιον τρόπο γίνεται να εξασφαλίζεται ο βέλτιστος δυνατός συντονισμός των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών δυνάμεων 6) εάν κρίνεται χρήσιμη η ανάπτυξη ενός οργανισμού που θα ρυθμίζει ζητήματα σχετικά με τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς (Λιάπη, 2011: 74).

Η τελική έκθεση του Δεκεμβρίου του 2002 απάντησε ως ένα βαθμό στα συγκεκριμένα ερωτήματα. Με βάση τη συγκεκριμένη έκθεση, κρίθηκε αναγκαία η ανάπτυξη ενός Ευρωπαϊκού Οργανισμού Εξοπλισμών, που θα συνέβαλε στην ενίσχυση της τεχνολογικής και βιομηχανικής υποδομής της Ευρωπαϊκής Άμυνας. Θεωρήθηκε επίσης αναγκαία η βελτίωση της λειτουργίας διαχείρισης κρίσεων, η θέσπιση μιας ρήτρας αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών σε περίπτωση τρομοκρατικής

απειλής εντός της Ένωσης και η ενίσχυση του ρόλου του Ύπατου Εκπροσώπου (Λιάπη, 2011: 75).

Το επόμενο σημείο σταθμός αφορά στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας (ΕΣΑ), που εγκρίθηκε στις 12 και 13 Δεκεμβρίου του 2003 στις Βρυξέλλες. Η ΕΣΑ αποτέλεσε την πρώτη σχετική πρωτοβουλία που έθεσε συγκεκριμένους στόχους για τα κράτη-μέλη. Οι στόχοι αυτοί κάλυπταν τις σχέσεις ανάμεσα στην Ευρώπη και τις υπόλοιπες χώρες των Ηνωμένων Εθνών αλλά και ζητήματα που αφορούσαν στην προώθηση της συνεργασίας κατά της τρομοκρατίας, θέματα που αφορούσαν στη Μέση Ανατολή και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, προσδιορίζοντας έτσι ένα μεγάλο εύρος προβλημάτων που επιχειρούσαν να λυθούν μέσω μιας κοινής ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ασφάλεια (Toje, 2005: 117-133).

Η υφιστάμενη μορφή της ΚΠΑΑ προβλέπεται βάσει της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Η συνθήκη προβλέπει ότι η ΕΠΑΑ θα οδηγήσει σε κοινή άμυνα για την ΕΕ, όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίσει ομόφωνα να το πράξει, και υπό την προϋπόθεση ότι όλα τα κράτη μέλη θα δώσουν την έγκρισή τους μέσω των συνήθων συνταγματικών τους διαδικασιών. Επιπλέον, ο τομέας της άμυνας έχει καταστεί διαθέσιμος για ενισχυμένη συνεργασία, επιτρέποντας δυνητικά μια αμυντική ολοκλήρωση που αποκλείει κράτη μέλη με πολιτικές ουδετερότητας. Οι χώρες με σημαντικές στρατιωτικές δυνατότητες προβλέπεται με βάση τη συγκεκριμένη συνθήκη να σχηματίσουν μια Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία στον τομέα της Άμυνας (Van Eekelen&Kurpas, 2008: 11).

Βασική τομή της συγκεκριμένης συνθήκης είναι το ότι εμπερικλείει τα θέματα τρομοκρατίας στις απειλές κατά της άμυνας της Ένωσης. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, τα κράτη μέλη θα πρέπει να συνδράμουν εάν ένα κράτος μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πέσει θύμα φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής, αλλά οποιαδήποτε κοινή στρατιωτική δράση υπόκειται στις διατάξεις του άρθρου 31 της ενοποιημένης Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο αναγνωρίζει διάφορες εθνικές ανησυχίες). Επιπλέον, αρκετές διατάξεις των Συνθηκών έχουν τροποποιηθεί ώστε να συμπεριλάβουν την αλληλεγγύη σε θέματα ενεργειακού εφοδιασμού και αλλαγές στην ενεργειακή πολιτική εντός της ΕΕ, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα αμυντικής θωράκισης της Ένωσης έναντι

σχετικών απειλών και αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα αυτών των ζητημάτων (DeJong&Schunz, 2012: 165-187).

Γενικότερα, μέσω της συγκεκριμένης συνθήκης η Ένωση απέκτησε μία ενιαία νομική προσωπικότητα με την οποία διαπραγματεύεται, υπογραφή και εφαρμόζει το σύνολο των εξωτερικών υποχρεώσεων, πολιτικών και δραστηριοτήτων που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και ζητήματα άμυνας. Η Συνθήκη της Λισαβόνας δεν επέκτεινε την ειδική πλειοψηφία στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Η ομοφωνία συνέχισε να αποτελεί τον κανόνα για τη λήψη αποφάσεων στα θέματα άμυνας, εμποδίζοντας έτσι αυτή την πολιτική από το να γίνει πραγματικά κοινή και αποτελεσματική. Ωστόσο, το γεγονός πως ο νέος Ύπατος Εκπρόσωπος για τις Εξωτερικές Υποθέσεις και την Πολιτική Ασφάλειας είναι ο Αντιπρόεδρος της Επιτροπής βοήθη την Ευρωπαϊκή Ένωση να εργάζεται αποτελεσματικότερα και με συνέπεια στην παγκόσμια σκηνή. Ο Ύπατος Εκπρόσωπος επικουρούμενος από την ευρωπαϊκή υπηρεσία εξωτερικής δράσης, που απαρτίζεται από υπαλλήλους του Συμβουλίου, της επιτροπής και των εθνικών διπλωματικών υπηρεσιών, αλληλοσυνδέει τους διάφορους άξονες της εξωτερικής πολιτικής, όπως είναι η διπλωματία, η ασφάλεια, το εμπόριο, η βοήθεια στην ανάπτυξη, η ανθρωπιστική βοήθεια και οι διεθνείς διαπραγματεύσεις. Εξάλλου, η Συνθήκη της Λισαβόνας ενισχύει την ΚΠΑΑ, προσθέτοντας επιπρόσθετες αποστολές στις λεγόμενες αποστολές Petersberg, όπως η παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων, η πρόληψη των συγκρούσεων και η σταθεροποίηση της ειρήνης. Επιπλέον, η νέα συνθήκη παρέχει τη δυνατότητα σε κράτη-μέλη που έχουν περισσότερες στρατιωτικές δυνατότητες και έχουν αναλάβει δεσμευτικότερες υποχρεώσεις στον τομέα αυτό να θεσμοθετήσουν μόνιμη μεταξύ τους συνεργασία στο πλαίσιο της ένωσης. Έτσι, χάρη στη Συνθήκη της Λισαβόνας οι όποιες ενέργειες μεταξύ των κρατών λαμβάνουν πλέον χώρα εντός του πλαισίου που έχει τεθεί από την Ένωση και όχι στο πλαίσιο διμερών συνεργασιών εκτός αυτής (Μούσης, 2018: 25).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΧΕΣΕΙΣ Ε.Ε. – ΝΑΤΟ & Ε.Ε. – ΗΠΑ ΠΡΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

3.1 Οι σχέσεις κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου

Οι σχέσεις της Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου αφορούσαν περισσότερο τις σχέσεις των επιμέρους κρατών με το ΝΑΤΟ και όχι σχέσεις της Ε.Ε. σαν συλλογική οντότητα έναντι του ΝΑΤΟ. Αυτό ήταν ευκόλως αντιληπτό και από το γεγονός πως κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου τα μέλη του ΝΑΤΟ είχαν διαφορετικά αμυντικά δόγματα (Rohde, 2004: 404-405). Κάτι τέτοιο αποδίδεται στην απροθυμία της Ένωσης να υιοθετήσει μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (Trachtenberg, 2011: 184-194). Η επίδραση των ΗΠΑ ήταν καταλυτική, δεδομένου πως βάσει της ισχύος τους επηρέασαν καταλυτικά την ευρωπαϊκή διπλωματία. Συγκεκριμένα χώρες της Ε.Ε., όπως η Μεγάλη Βρετανία (προ του Brexit όσο αποτελούσε πλήρες μέλος της Ε.Ε.), εντάχθηκαν στις δομές του ΝΑΤΟ αναγνωρίζοντας τον εν λόγω θεσμό επί της ουσίας ως εγγυητή της σταθερότητας στην περιοχή. Ταυτόχρονα, όμως, μια τέτοια παρελκυστική τακτική αποδυνάμωνε την πρωτοβουλία ανάπτυξης αμυντικών πολιτικών θεσπισμένων από την ίδια την Ένωση (Hunter, 2002: xv,xvi).

Ως συνάρτηση της ισχυρής επιρροής από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η ενότητα του ΝΑΤΟ παραβιάστηκε νωρίς στην ιστορία του με μια κρίση που σημειώθηκε κατά τη διάρκεια της προεδρίας της Γαλλίας από τον Charles de Gaulle. Ο εν λόγω πολιτικός διαμαρτυρήθηκε για τον ισχυρό ρόλο των ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ και για αυτό που αντιλαμβανόταν ως ειδική σχέση μεταξύ αυτών και του Ηνωμένου Βασιλείου. Σε ένα υπόμνημα που έστειλε στον πρόεδρο των ΗΠΑ Dwight Eisenhower και τον Βρετανό πρωθυπουργό Harold Mac Millan στις 17 Σεπτεμβρίου 1958, υποστήριξε τη δημιουργία ενός τριμερούς διευθυντηρίου, το οποίο θα έθετε τη Γαλλία σε ισότιμη βάση με τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο (Trachtenberg, 2011: 184-194).

Θεωρώντας ότι η απάντηση δεν ήταν ικανοποιητική, ο Charles de Gaulle άρχισε να κατασκευάζει μια ανεξάρτητη αμυντική δύναμη για τη χώρα του. Ήθελε να δώσει στη Γαλλία - σε περίπτωση δυνητικής εισβολής της Ανατολικής στη Δυτική

Γερμανία- τη δυνατότητα να έρθει σε ξεχωριστή ειρηνευτική συμφωνία με το Ανατολικό μπλοκ, αντί να εμπλακεί σε έναν ευρύτερο πόλεμο μεταξύ του NATO και των κρατών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Το Φεβρουάριο του 1959 η Γαλλία απέσυρε τον Μεσογειακό στόλο της από τη διοίκηση του NATO και αργότερα απαγόρευσε τη στάθμευση ξένων πυρηνικών όπλων στο γαλλικό έδαφος. Αυτό ανάγκασε τις ΗΠΑ να μεταφέρουν 300 στρατιωτικά αεροσκάφη από τη Γαλλία και να επιστρέψουν τον έλεγχο των αεροπορικών βάσεων που λειτουργούσαν στη Γαλλία από το 1950 στους Γάλλους μέχρι το 1967 (Trachtenberg, 2011:184-194).

Αν και η Γαλλία έδειξε αλληλεγγύη προς το NATO κατά τη διάρκεια της κρίσης των πυραύλων της Κούβας το 1962, ο Charles de Gaulle συνέχισε την επιδίωξή του για ανεξάρτητη άμυνα, απομακρύνοντας υπό Νατοϊκή διοίκηση πολεμικά πλοία της Γαλλίας από τον Ατλαντικό και τη Μάγλη. Το 1966, όλες οι γαλλικές ένοπλες δυνάμεις αφαιρέθηκαν από την ολοκληρωμένη στρατιωτική διοίκηση του NATO και ζητήθηκε από όλα τα μη γαλλικά στρατεύματα του NATO να εγκαταλείψουν τη Γαλλία. Η αποχώρηση ανάγκασε τη μετεγκατάσταση της Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE) από το Rocquencourt, κοντά στο Παρίσι, στο Casteau, βόρεια της Mons, στο Βέλγιο, μέχρι τις 16 Οκτωβρίου 1967. Η Γαλλία παρέμεινε μέλος της συμμαχίας και δεσμεύτηκε για την υπεράσπιση της Ευρώπης από πιθανή επίθεση από χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας με τις δικές της δυνάμεις να σταθμεύουν στη Δυτική Γερμανία καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Μια σειρά από μυστικές συμφωνίες μεταξύ των ΗΠΑ και των Γάλλων αξιωματούχων, οι Συμφωνίες Lemnitzer-Ailleret, περιέγραφαν λεπτομερώς πώς οι γαλλικές δυνάμεις θα ενσωματώνονταν ξανά στη δομή διοίκησης του NATO, εάν ξεσπούσαν εχθροπραξίες μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Trachtenberg, 2011: 184-194).

Στην πραγματικότητα, οι σχέσεις Γαλλίας και NATO αποκαταστάθηκαν σταδιακά, παρότι αυτή συνέχισε για πολλές δεκαετίες να απόσχει από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Η πλήρης επιστροφή έγινε πραγματικότητα όταν η Γαλλία ανακοίνωσε την επιστροφή της στην πλήρη συμμετοχή της στη Σύνοδο Κορυφής στο Strasbourg - Kehl το 2009 (Trachtenberg, 2011: 184-194).

Σε κάθε περίπτωση, οι σχέσεις Ε.Ε.- NATO δεν επηρεάστηκαν ολικά από την αποστασιοποίηση της Γαλλίας, ακριβώς επειδή δεν υπήρχε ως τότε μια ενιαία

πολιτική. Ως εκ τούτου, οι σχέσεις Ε.Ε. - ΝΑΤΟ αποτελούν αντικείμενο μελέτης κυρίως στην περίοδο μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, που συνέπεσε με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ (Trachtenberg, 2011: 184-194).

3.2 Οι σχέσεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ συνεργάστηκαν για να προωθήσουν την ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στους ευρωπαϊκούς θεσμούς και την επιστροφή τους στην ευρύτερη ευρωπαϊκή οικογένεια των δημοκρατικών εθνών. Ενεργώντας επομένως στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, οι ΗΠΑ αυτή τη φορά προώθησαν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αντί να την υπονομεύσουν. Οι χώρες του ΝΑΤΟ συνεργάστηκαν επίσης για τον περιορισμό των συγκρούσεων στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Οι προσπάθειες αυτές συνεχίζονται μέχρι σήμερα, καθώς και οι δύο οργανισμοί συνεχίζουν τις προσπάθειές τους για την προώθηση της σταθερότητας, της ανάπτυξης και των μεταρρυθμίσεων στα Δυτικά Βαλκάνια και πέραν αυτών. Πιο πρόσφατα, η Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ, δρώντας παράλληλα, ανταποκρίθηκαν στις απειλές που αναδύονται από την Ανατολή. Στον απόηχο της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας από τη Ρωσία και των αποσταθεροποιητικών δραστηριοτήτων στην Ανατολική Ουκρανία, η Ε.Ε. επέβαλε κυρώσεις σε ρωσικά φυσικά και νομικά πρόσωπα που θεωρήθηκαν υπεύθυνα, καθώς και σε συγκεκριμένους οικονομικούς τομείς. Εν τω μεταξύ, η Συμμαχία Ε.Ε. - ΝΑΤΟ ανέπτυξε, για πρώτη φορά, εκ περιτροπής δυνάμεις στα εδάφη των ανατολικών συμμάχων -που τυχαίνει επίσης να είναι κράτη μέλη της Ε.Ε. - ενισχύοντας την άμυνά τους. Οι δύο οργανισμοί έχουν επίσης εντείνει τη βοήθειά τους προς την Ουκρανία, παρέχοντας ο καθένας υποστήριξη στους αντίστοιχους τομείς του συγκριτικού του πλεονεκτήματος (Ραπαϊοαννου, 2019).

Ομοίως, η Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ έχουν συνεργαστεί για να μετριάσουν τις προκλήσεις που προέρχονται από τον Νότο, βοηθώντας κράτη της περιοχής, όπως η Ιορδανία ή η Τυνησία, να διασφαλίσουν τη σταθερότητά τους. Έχουν επίσης προσπαθήσει να μετριάσουν τις επιπτώσεις των συγκρούσεων σε γειτονικές χώρες, όπως η Λιβύη και

η Συρία, μεταξύ άλλων με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της παράνομης μετανάστευσης, προστατεύοντας παράλληλα τους πρόσφυγες (Papaioannou, 2019).

Με άλλα λόγια, η συνεργασία μεταξύ Ε.Ε.- NATO υλοποιείται με συντονισμένο και συμπληρωματικό τρόπο. Αυτό είναι ένα σημαντικό μάθημα για το μέλλον ενόψει των φιλοδοξιών της Ε.Ε. να αναπτύξει μακροπρόθεσμα μια κοινή ευρωπαϊκή άμυνα. Η προσπάθεια αυτή - η οποία μπορεί να υλοποιηθεί ή να μην υλοποιηθεί - δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως υποκατάστατο του NATO, αλλά μάλλον ως μια αμοιβαία ενισχυτική προσπάθεια, η οποία συμπληρώνει τα καθήκοντα και των δύο οργανισμών (Papaioannou, 2019).

Συνεπώς η σχέση Ε.Ε. στηρίζεται στην αλληλεπίδραση, ξεκίνησε πριν από περίπου είκοσι χρόνια στη σύνοδο κορυφής του NATO στην Ουάσιγκτον το 1999, και εξελίσσεται συνεχώς σε αυτό το πλαίσιο. Μπορεί σε γενικές γραμμές να διακριθεί σε τρεις περιόδους: πρώτον, τη δημιουργία των μηχανισμών συνεργασίας, δεύτερον, μια περίοδο αργής εξέλιξης και, τέλος, μια περίοδο ανανεωμένου δυναμισμού (Papaioannou, 2019).

Η θεσμική σχέση εξελίχθηκε από ανάγκη. Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, η Ε.Ε. είχε τη φιλοδοξία να αναπτύξει μια κοινή αμυντική πολιτική που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια κοινή άμυνα. Αυτό πήρε νέα διάσταση με τη Συνθήκη της Νίκαιας, που υπογράφηκε το 2001, η οποία επέτρεψε τη δημιουργία στρατιωτικών δομών της Ε.Ε. (Papaioannou, 2019).

Το ερώτημα ήταν πώς θα συνδέονταν αυτές οι εξελίξεις με το NATO. Η απάντηση ήταν η δημιουργία μιας σειράς περίπλοκων ρυθμίσεων μεταξύ της Ε.Ε. και της Συμμαχίας. Οι λεγόμενες διευθετήσεις "Berlin Plus", που συμφωνήθηκαν το 2003, παρείχαν τη βάση για τη Συμμαχία να υποστηρίζει επιχειρήσεις υπό την ηγεσία της Ε.Ε. στις οποίες δεν συμμετέχει το NATO στο σύνολό του. Αυτό αποτελούσε επιτυχία από μόνο του, καθώς σήμαινε ότι, για πρώτη φορά, οι δύο οργανισμοί είχαν αναπτύξει στην πράξη συμπληρωματικούς τρόπους συνεργασίας και επικοινωνίας (Papaioannou, 2019).

Ωστόσο, οι μηχανισμοί αυτοί κατέστησαν παρωχημένοι σχεδόν με την ανακοίνωσή τους. Σχεδιάστηκαν με βάση την εμπειρία και τις αντιλήψεις των προηγούμενων δεκαετιών, ιδίως στην πρώην Γιουγκοσλαβία, όπου η ιδέα ήταν ότι η Ε.Ε. θα ακολουθούσε το NATO επί τόπου όταν επρόκειτο για επιχειρήσεις επίτευξης ειρήνης

και σταθεροποίησης. Σύμφωνα με τα λόγια του τότε Γενικού Γραμματέα του NATO de Hoop Scheffer, μιλώντας το 2007: *"Οι σχέσεις NATO-ΕΕ δεν έχουν φτάσει ακόμη πραγματικά στον 21ο αιώνα. Είναι ακόμα κολλημένες στη δεκαετία του '90"*. Τελικά, δημιουργήθηκαν μόνο δύο επιχειρήσεις "BerlinPlus": το 2003 στη Βόρεια Μακεδονία και το 2004 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Papaioannou, 2019).

Μια άλλη πρόκληση ήταν ότι τόσο η Ε.Ε. όσο και η Συμμαχία μετασηματίστηκαν από διευρύνσεις μεγάλης έκρηξης που έφεραν νέα μέλη τα οποία όμως δεν ήταν μέλη ταυτόχρονα και στους δύο θεσμούς. Αυτό οδήγησε, επίσης, σε διαφορετικές και ενίοτε αποκλίνουσες προτεραιότητες εντός του κάθε οργανισμού. Οι δύο οργανισμοί αυξήθηκαν από 15 κράτη μέλη της Ε.Ε. και 19 σύμμαχους του NATO το 2003, σε 28 και 29 αντίστοιχα σήμερα (Papaioannou, 2019).

Την περίοδο της δημιουργίας ακολούθησε μια δεκαετία αργής εξέλιξης, κατά τη διάρκεια της οποίας δεν συνέβη τίποτα ουσιαστικό και η συνεργασία μεταξύ των δύο οργανισμών ήταν περιστασιακή, ανεπίσημη και κάτω από την οθόνη του ραντάρ. Η περίοδος αυτή διήρκεσε περίπου μια δεκαετία, από το 2004 έως το 2014. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και οι δύο οργανισμοί έδρασαν και εξελίχθηκαν, ως επί το πλείστον παράλληλα και, περιστασιακά, συντονίστηκαν μεταξύ τους (Papaioannou, 2019).

Τα πράγματα άλλαξαν ριζικά το 2014. Δύο εξελίξεις οδήγησαν στη συνειδητοποίηση ότι το status quo ήταν αφόρητο. Πρώτον, όπως προαναφέρθηκε, η Ευρώπη βρέθηκε αντιμέτωπη με νέες απειλές και προκλήσεις που προέρχονταν από την Ανατολή και τον Νότο - και κανένας από τους δύο οργανισμούς δεν διέθετε όλο το φάσμα των εργαλείων που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των αλλαγών στο περιβάλλον ασφαλείας (Papaioannou, 2019).

Δεύτερον, η Ε.Ε. έθεσε τα θεμέλια για μια κοινή άμυνα με την οικοδόμηση δύο πυλώνων άμυνας: τη Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας. Η συνεργασία Ε.Ε. -NATO έγινε ο τρίτος πυλώνας της ευρωπαϊκής άμυνας, υπογραμμίζοντας τον οργανικό δεσμό μεταξύ τους (Papaioannou, 2019).

Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν σε μια ριζική αλλαγή στον τρόπο συνεργασίας των θεσμικών οργάνων. Οι πρόεδροι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μαζί με τον Γενικό Γραμματέα του NATO υπέγραψαν δύο κοινές δηλώσεις το 2016 και το 2018, στις οποίες καθορίζονται οι αρχές αυτής της

ανανεωμένης συνεργασίας. Επιπλέον, όλοι οι σύμμαχοι του NATO και τα κράτη μέλη της ΕΕ ενέκριναν ένα σύνολο 74 κοινών δράσεων (Papaioannou, 2019).

Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε μια πολιτική, πολιτιστική και ψυχολογική στροφή. Σήμερα, δεν υπάρχει πολιτική του NATO η οποία είτε άμεσα είτε έμμεσα να μην επηρεάζει τα περιφερειακά συμφέροντα της Ε.Ε. (π.χ. κρίση στο Αφγανιστάν & AUKUS). Η επίτευξη αυτού του αποτελέσματος δεν ήταν εύκολη, ωστόσο, άξιζε τον κόπο. Απέδειξε ότι η προώθηση των σχέσεων Ε.Ε.-NATO εξακολουθεί να είναι ένα τιτάνιο έργο (Papaioannou, 2019).

Ωστόσο δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός πως κρίσεις στις σχέσεις των δύο μερών από επιμέρους συμμετέχοντες σε αμφοτέρους τους θεσμούς δεν έχουν πάψει να υπάρχουν ακόμη και σήμερα με πιο πρόσφατη την κρίση που δημιουργήθηκε μετά τις δηλώσεις του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας Emmanuel Macron σε συνέντευξη που παραχώρησε στον Economist στις 21.10.2019 που αποκάλεσε το NATO ως εγκεφαλικά νεκρό προτρέποντας ταυτόχρονα τα λοιπά Κράτη Μέλη της Ε.Ε. να πάνε να στηρίξουν όλες τους τις ελπίδες στο χώρο της άμυνας στις ΗΠΑ. Μάλιστα παρότρυνε την Ε.Ε. να δει τον εαυτό της σαν γεωπολιτική δύναμη αμφισβητώντας παράλληλα ευθέως το κατά πόσο είναι υλοποιήσιμο το Άρθρο 5 της ιδρυτικής του NATO συμφωνίας που αναγράφει πως όταν ένα Κράτος Μέλος του NATO βρίσκεται υπό στρατιωτική απειλή τα λοιπά θα συνδράμουν και μάλιστα σε άμεσο χρόνο (Economist, 07.11.2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ, Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1 Η κρίση στα Βαλκάνια σε σχέση με την αμυντική και εξωτερική πολιτική της Ε.Ε.

Στις 8 Ιουνίου 1988, ο Υφυπουργός Εξωτερικών της Γιουγκοσλαβίας Budimir Lončar δήλωσε στα μέλη της συλλογικής προεδρίας της χώρας ότι υπάρχουν σημαντικές διαδικασίες ολοκλήρωσης στην Ευρώπη και ότι δημιουργείται μια ενιαία αγορά, με αποτέλεσμα να απαιτείται από τη Γιουγκοσλαβία η προσαρμογή στις νέες διεθνείς εξελίξεις. Στα τέλη του 1989, η Γιουγκοσλαβία ξεκίνησε την υπογραφή Συμφώνου Σύνδεσης με την Ε.Ε., κάτι άλλωστε αναγκαίο λόγω του ότι εκείνη την εποχή σχεδόν το 70% του εξωτερικού εμπορίου της Γιουγκοσλαβίας γινόταν με τις χώρες της ΕΟΚ. Ο Γάλλος πολιτικός Claude Cheysson, ο οποίος τότε ήταν μέλος της Επιτροπής Delor και υπεύθυνος για τη μεσογειακή πολιτική και τις σχέσεις Βορρά-Νότου, ήταν ο ισχυρότερος υποστηρικτής της Γιουγκοσλαβικής ολοκλήρωσης, με τον Γερμανό Hans-Dietrich Genscher και τον Ιταλό Giannide Michelis να εκφράζουν αντιθέσεις έναντι της συγκεκριμένης ιδέας. Ο Hans-Dietrich Genscher θεωρούσε πως η Γιουγκοσλαβία μπορεί να ενισχύσει επιπλέον την αξιοπιστία της ΕΟΚ μεταξύ των χωρών που δεν είναι μέλη του ΝΑΤΟ, ωστόσο οι επίσημες διαπραγματεύσεις δεν ξεκίνησαν εκείνη την εποχή (Messas, 2019:311-329).

Τον Μάιο του 1991 ο πρόεδρος της ΕΚ Delors και συνάμα ο Πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου Jacques Santer πρότειναν να υπογραφεί συμφωνία σύνδεσης και συμφωνία για στήριξη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων ύψους 5,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ωστόσο εκείνη την εποχή οι Γιουγκοσλαβικοί Πόλεμοι βρίσκονταν ήδη στην αρχική τους φάση. Η Κροατία και η Σερβία, των οποίων ηγούνταν οι σκληροπυρηνικοί Franjo Tuđman και Slobodan Milosevic αντίστοιχα, αρνήθηκαν την πρόταση. Τον Ιούνιο του 1991 μια αποστολή της ΕΟΚ που συγκροτήθηκε από τους Υπουργούς Εξωτερικών των Κάτω Χωρών, της Ιταλίας και του Λουξεμβούργου μετέβη στο Βελιγράδι, όπου συνομίλησε με τον πρωθυπουργό της Γιουγκοσλαβίας Ante Marković, καθώς και στο Ζάγκρεμπ, όπου συνομίλησε με τους προέδρους της Σλοβενίας Milan Kučan και της Κροατίας Franjo Tuđman. Τα μέλη της αποστολής δήλωσαν ότι σχεδόν 1 δις δολάρια οικονομικής βοήθειας θα πάγωναν στην

περίπτωση κατά την οποία δεν θα τερματίζονταν οι πολεμικές συρράξεις, καθώς και ότι η ΕΟΚ ήταν αντίθετη στο σενάριο διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Η ανησυχία της Κοινότητας αφορούσε στη γεωγραφική θέση της Γιουγκοσλαβίας, η οποία όπως χώριζε το βόρειο και το νότιο τμήμα της Κοινότητας σε δύο μέρη. Τα μέλη της ΕΟΚ ήταν διχασμένα όσον αφορά τη βαρύτητα την οποία θα έπρεπε να δώσουν στις δυνητικά αντιφατικές αρχές της αυτοδιάθεσης και της εδαφικής ακεραιότητας: Ο Γερμανός καγκελάριος Helmut Kohl τόνισε έντονα το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, ο Γάλλος πρόεδρος Francois Mitterrand τάχθηκε κατά της άμεσης διακοπής της βοήθειας προς τη Γιουγκοσλαβία, ενώ η Ισπανία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο επέμειναν στη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας. Στις 25 Νοεμβρίου 1991, λόγω της κλιμάκωσης των εχθροπραξιών και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το σύνολο των συμφωνιών συνεργασίας μεταξύ της Γιουγκοσλαβίας και της ΕΟΚ ακυρώθηκαν. Η ευρέως αντιληπτή αποτυχία της ΕΟΚ στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η οποία υπονόμεισε την αξιοπιστία της Κοινότητας και την ανάγκασε να ζητήσει την υποστήριξη των Ηνωμένων Εθνών, των ΗΠΑ και της Ρωσίας, επηρέασε τη μελλοντική εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ. Η έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Μάαστριχτ τον Νοέμβριο του 1993, η οποία ίδρυσε την ΕΕ και εισήγαγε την ΚΕΠΠΑ, σημαδεύτηκε έντονα από την αποτυχία επίτευξης μιας κοινής στάσης της Ένωσης στο ζήτημα της Γιουγκοσλαβίας (Jopp&Diedrichs, 2009: 95, Messas, 2019: 311-329).

Συνολικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστήριξε το σχέδιο του προέδρου Μιλόσεβιτς για την ανασυγκρότηση της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας εντός των υφιστάμενων συνόρων της και προσπάθησε να χρησιμοποιήσει την οικονομική της κυρίως δύναμη για τη μεσολάβηση σε μια ειρηνευτική συμφωνία, προσφέροντας βοήθεια σε όσους συνεργάζονταν και απειλώντας να την αρνηθεί σε όσους δεν συνεργάζονταν. Καθώς ξέσπασαν βίαιες συγκρούσεις το 1991, πρώτα στη Σλοβενία και αργότερα στην Κροατία, η Ε.Ε. συνέχισε αυτή τη στρατηγική προσπαθώντας να περιορίσει τη σύγκρουση, αλλά μέχρι το τέλος του έτους η βία είχε επεκταθεί στη Βοσνία. Η Ε.Ε. αντέδρασε στην αυξανόμενη βία στη Βοσνία, πατώνοντας κάθε οικονομική βοήθεια προς την περιοχή και στέλνοντας την τρόικα των υπουργών Εξωτερικών της (που αργότερα αντικαταστάθηκε από έναν μόνο διαπραγματευτή, τον Lord Carrington) σε διάφορες αποστολές ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Μετά την επανειλημμένη απόρριψη αυτών των προσπαθειών και την αυξανόμενη ανθρωπιστική κρίση στη

Βοσνία, η Ε.Ε., παρά τη συμβουλή του δικού της επικεφαλής διαπραγματευτή Lord Carrington (καθώς και του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ και των ΗΠΑ), δήλωσε τον Δεκέμβριο του 1991 έτοιμη να αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της Σλοβενίας και της Κροατίας, υπό τον όρο ότι θα πληρούνται ορισμένοι όροι για την προστασία των μειονοτήτων, την ειρηνική διευθέτηση των συνοριακών διαφορών και τον εγγυημένο κυβερνητικό έλεγχο των εδαφών τους, που έθεσε η επιτροπή διαιτησίας για την ανεξαρτησία. Η Γερμανία, ωστόσο, αγνόησε την κοινή θέση της Ε.Ε. και προχώρησε σε διμερή αναγνώριση των δύο δημοκρατιών, παρά το γεγονός ότι η Κροατία δεν πληρούσε αυτές τις προϋποθέσεις. Η αναγνώριση και των δύο χωρών από την Ε.Ε. ακολούθησε λίγο αργότερα, αγνοώντας όχι μόνο τη μη συμμόρφωση της Κροατίας, αλλά και τον δικό της διπλωματικό διαπραγματευτή, τα πρότυπα αναγνώρισης που η ίδια είχε προωθήσει και, συνεπώς, ουσιαστικά την προσπάθειά της για μια κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική. Αυτό υπονόμεισε την αρμοδιότητα και την αξιοπιστία της Ε.Ε. ως διεθνούς παράγοντα όχι μόνο στα μέλη, τους συμμάχους και τους παρατηρητές της, αλλά και στις αντιμαχόμενες πλευρές. Η σερβική πλευρά αμφισβήτησε ιδιαίτερα την αξιοπιστία της Ε.Ε. ως ουδέτερου διαμεσολαβητή και όταν τα εμπορικά εμπόρα κατά της Κροατίας, της Σλοβενίας και της Βόρειας Μακεδονίας άρθηκαν, ενώ το εμπόρα κατά των Σέρβων παρέμεινε διατηρήθηκε, η σερβική αντιπροσωπεία αποσύρθηκε από τις διαπραγματεύσεις και οι ειρηνευτικές προσπάθειες της Ε.Ε. κατέρρευσαν (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Μέχρι το 1992 είχε ξεσπάσει πλήρους κλίμακας στρατιωτική σύγκρουση στη Βοσνία. Η Ε.Ε. είχε αναγνωρίσει την ανεξαρτησία της χώρας, αλλά απέρριψε την αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων, όπως είχε ζητήσει ο Βόσνιος πρόεδρος Alija Izetbegović. Αντ' αυτού, η Ε.Ε. και ο ΟΗΕ συνδιοργάνωσαν έναν ακόμη γύρο ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων, που αργότερα απορρίφθηκε και πάλι από τη σερβική αντιπροσωπεία. Περαιτέρω κυρώσεις επιβλήθηκαν στη Γιουγκοσλαβία, που σε αυτή τη φάση αποτελούταν από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο, και τόσο το εμπορικό όσο και το εμπόρα όπλων παρέμειναν σε ισχύ. Υπό την πίεση της ΕΕ, ο ΟΗΕ ανέπτυξε τη λεγόμενη Δύναμη Προστασίας (UNPROFOR) στην Κροατία, τη Βοσνία και τη Βόρειο Μακεδονία, με την υπόθεση ότι η παρουσία διεθνών στρατευμάτων θα κατευνάσει την εθνικιστική επιθετικότητα και ότι ο ανθρωπιστικός σκοπός της θα προωθήσει τον σεβασμό της αποστολής. Η εντολή, ωστόσο, έδινε το δικαίωμα στα στρατεύματα να χρησιμοποιούν βία μόνο σε "αυτοάμυνα", αφήνοντας τους

στρατιώτες επί τόπου χωρίς εντολή να παρέχουν την προστασία που υποσχόταν το όνομα της αποστολής ή να "δημιουργήσουν τις συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας που απαιτούνται για τη διαπραγμάτευση μιας συνολικής διευθέτησης της Γιουγκοσλαβικής κρίσης", τον ίδιο τον σκοπό της αποστολής σύμφωνα με το ψήφισμα 743 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Φεβρουαρίου 1992. Η αδυναμία αποτροπής καταστροφών μεγάλης κλίμακας, όπως οι φρικαλεότητες του 1995 στην "ασφαλή περιοχή του ΟΗΕ" Σρεμπρένιτσα, κατέδειξε την πλήρη αποτυχία των υπό ευρωπαϊκή ηγεσία προσπαθειών διαχείρισης των συγκρούσεων. Τελικά, οι ΗΠΑ παραμέρισαν την Ε.Ε., στέλνοντας την «Ομάδα Επαφής των Πέντε» για την επίτευξη συμφωνίας. Μετά τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ οι πρόεδροι Slobodan Milosevic, Frajno Tudman και Alija Izetbegović συμφώνησαν τελικά στην ειρηνευτική συμφωνία που επιτεύχθηκε στην βάση της πολεμικής αεροπορίας Ράιτ-Πάτερσον του Ντέιτον, στο Οχάιο των Ηνωμένων Πολιτειών, την 1η Νοεμβρίου 1995, και υπογράφηκε επίσημα στο Παρίσι την 14η Δεκεμβρίου 1995 με τη μεσολάβηση των ΗΠΑ, τερματίζοντας τον πόλεμο στη Βοσνία (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 η ΕΕ δεν μπόρεσε να συμβιβάσει τις αντικρουόμενες απόψεις των κρατών μελών της, τα οποία διαφωνούσαν όχι μόνο για το τι και πώς έπρεπε να γίνει, αλλά και για την ίδια τη φύση του προβλήματος. Η Γαλλία, ιστορικός σύμμαχος της Σερβίας, τάχθηκε υπέρ της διατήρησης του Γιουγκοσλαβικού κράτους ανέπαφο- η Ιταλία υποστήριξε αυτή την προσέγγιση σε μεγάλο βαθμό λόγω των ισχυρών δεσμών της με τη Γιουγκοσλαβική κυβέρνηση, ενώ η Γερμανία, η οποία είχε ενοποιηθεί μόλις λίγους μήνες νωρίτερα και επηρεασμένη από μια ισχυρή κοινή γνώμη που υποστήριζε τις κινήσεις για ανεξαρτησία στη Σλοβενία και την Κροατία και με παραδοσιακά ισχυρούς δεσμούς με την Κροατία μέσω των πολλών Κροατών που ζούσαν στη Γερμανία, θεώρησε ηθικό καθήκον της να βοηθήσει άλλα έθνη που βγαίνουν από την εποχή του κομμουνισμού. Οι Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, η Ιταλία και η Γαλλία τάχθηκαν υπέρ μιας έγκαιρης επέμβασης του ΟΗΕ στη Γιουγκοσλαβία, υποθέτοντας ότι τα αντιμαχόμενα μέρη θα συμφωνούσαν στη συνέχεια σε κατάπαυση του πυρός. Η Γαλλία πίεσε να αναλάβει δράση η ΔΕΕ αλλά χωρίς την υποστήριξη άλλων μελών. Το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν απρόθυμο να στείλει στρατεύματα, υπό το πρίσμα των πρόσφατων εμπειριών του στην Κύπρο και τη Βόρεια Ιρλανδία, οι οποίες είχαν αποδείξει τη δυσκολία

απόσυρσης των στρατευμάτων από τη στιγμή που είχαν σταλεί- και η Γερμανία εξακολουθούσε να απαγορεύεται να στείλει στρατεύματα σε οποιαδήποτε περιοχή εκτός του NATO. Αυτά είναι μερικά μόνο παραδείγματα του πώς τα κράτη μέλη της ΕΕ αντιλαμβάνονταν πολύ διαφορετικά τη φύση του προβλήματος καθώς και τη λύση του και του πώς η κοινή πολιτική άμυνας και ασφάλειας δεν είχε στην πράξη κάποια υπόσταση εκείνη τη χρονική περίοδο. Οι διαφωνίες μεταξύ των κρατών μελών της άφησαν την ΕΕ να γίνεται αντιληπτή ως ένας αναποφάσιτος, ασυνεπής και αναποτελεσματικός διεθνής παράγοντας, ο οποίος απορρίφθηκε από τον πρόεδρο των ΗΠΑ Κλίντον ως "ανίκανος" για τον χειρισμό της Γιουγκοσλαβικής κρίσης. Αυτό οφειλόταν τουλάχιστον εν μέρει στις διαρθρωτικές ελλείψεις της ΕΕ- ωστόσο, αυτό που έλειπε περισσότερο από οτιδήποτε άλλο από την ΕΕ στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ήταν η πολιτική βούληση των κρατών μελών της να δράσουν - και να δράσουν από κοινού. Οι πρώτες αποτυχίες της ΕΕ στη Γιουγκοσλαβία αποδίδονται αναμφισβήτητα όχι μόνο στο ότι δεν ήταν σε θέση αλλά και επειδή δεν ήταν πρόθυμη η Ε.Ε. να λάβει τις κοινές αποφάσεις που απαιτούνταν για να σταματήσουν οι συγκρούσεις (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Η συμφωνία του Ντέιτον δεν έθεσε τέλος στις βίαιες συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η οποία κορυφώθηκε με βίαιες συγκρούσεις μεταξύ Αλβανών και Σέρβων στην επαρχία του Κοσσυφοπεδίου το 1998-99. Η ΕΕ, η οποία εξακολουθούσε να μην μπορεί να υποστηρίξει στην πράξη τις προειδοποιήσεις της προς τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς, παραγκωνίστηκε και πάλι από την επέμβαση του NATO υπό την ηγεσία των ΗΠΑ. Η κρίση του Κοσσυφοπεδίου υπογράμμισε για άλλη μια φορά τις κύριες διαρθρωτικές αδυναμίες της διαχείρισης των συγκρούσεων της ΕΕ στα Δυτικά Βαλκάνια τη δεκαετία του '90. Η ΕΕ πάλευε με την απειρία της στην παροχή "ήπιας" αλλά και "σκληρής" ασφάλειας, δεν είχε τη στρατιωτική στρατηγική και τη δύναμη να υποστηρίξει τις απειλές της και η πρόσφατα συμφωνηθείσα ΚΕΠΠΑ δεν ήταν επαρκής ώστε να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα τόσο πολύπλοκο όσο η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο, η ΕΕ πέρασε από μια διαδικασία εκμάθησης στα Βαλκάνια. Μετά τη συμφωνία του Ντέιτον, η ΕΕ άρχισε σταδιακά να ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη συνοχή και αποτελεσματικότητα στην πολιτική σταθεροποίηση και την οικονομική ανάκαμψη της περιοχής. Η ΕΕ ανέλαβε κάποιο ρόλο στη Βοσνία και συνέβαλε σημαντικά με ανθρωπιστική βοήθεια και

συνδρομή στη μετασυγκρουσιακή ανασυγκρότηση στην ευρύτερη περιοχή (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Αναμφίβολα, η πολιτική της Ε.Ε. ήταν κάπως πιο δυναμική στη διαχείριση της μετέπειτα κρίσης στη Βόρεια Μακεδονία, η οποία απέκτησε την ανεξαρτησία της το 1991, ξεφεύγοντας από τη βία που κατέκλυσε την περιοχή κατά το πρώτο μισό της δεκαετίας του 1990. Ενώ αυτό ήταν ένα ελπιδοφόρο ξεκίνημα, τα προβλήματα της Βόρειας Μακεδονίας ήταν ωστόσο σημαντικά, καθώς η ταυτότητα και η ίδια η ύπαρξή της ως ανεξάρτητο κράτος αμφισβητούνταν έντονα. Στο εσωτερικό της χώρας, το πρώτο σύνταγμα δεν σηματοδοτούσε την πολυπολιτισμική ενσωμάτωση και τη δια-εθνοτική αρμονία, ορίζοντας τη χώρα ως το κράτος των εθνικά Μακεδόνων και υποβιβάζοντας τις άλλες κοινότητες σε ανεκτές ως ένα βαθμό εντός του κράτους μειονότητες. Αυτό δυσαρεστήθηκε ιδιαίτερα από τη μεγάλη αλβανική κοινότητα της χώρας, η οποία αποτελούσε το 25% του συνολικού πληθυσμού της χώρας των περίπου 2 εκατομμυρίων κατοίκων. Η αλβανική μειονότητα είχε υποστεί διακρίσεις υπό το κομμουνιστικό καθεστώς τις δεκαετίες του 1970 και 1980. Μετά την ανεξαρτησία της χώρας, οι Αλβανοί παρέμειναν υποεκπροσωπούμενοι στους κρατικούς θεσμούς και πολλοί φοβήθηκαν ότι οι διακρίσεις σε βάρος τους ενσωματώνονταν στις νέες κρατικές δομές. Ειδικότερα, οι αλβανικές κοινότητες εξέφρασαν δυσαρέσκεια για την άνιση εκπροσώπησή τους στην αστυνομία και για το γεγονός ότι η αλβανική γλώσσα δεν αναγνωριζόταν ως επίσημη γλώσσα. Από την άλλη πλευρά, πολλοί πολίτες της κυρίαρχης εθνικά ομάδας υποπτεύονταν ότι η αλβανική κοινότητα είχε αποσχιστική ατζέντα. Η καχυποψία μεταξύ των δύο κοινοτήτων συνεχίστηκε καθ' όλη τη δεκαετία του 1990. Το πρόβλημα, ωστόσο, περιορίστηκε ως επί το πλείστον, όχι μόνο μέσω της συμπερίληψης εκπροσώπων αλβανικών πολιτικών κομμάτων σε κάθε υπουργικό συμβούλιο της Βόρειας Μακεδονίας μετά την ανεξαρτησία, αλλά και μέσω της παρουσίας μιας προληπτικής αποστολής του ΟΗΕ (αργότερα του ΝΑΤΟ) στα σύνορα μεταξύ της Βόρειας Μακεδονίας και της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Αυτό συνέβαλε καθοριστικά στο να αποφευχθεί η μετάδοση της βίαιης σύγκρουσης που περιόριζε την υπόλοιπη περιοχή εκείνη την εποχή (PeenRodt&Wolff, 2012:414-430).

Οι εξωτερικές προκλήσεις αποδείχθηκαν ακόμη πιο δύσκολες στη διαχείρισή τους. Η Βουλγαρία αρνήθηκε την ύπαρξη μιας ξεχωριστής μακεδονικής γλώσσας, η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία αμφισβήτησε τη νομιμότητα ενός ξεχωριστού μακεδονικού

κλάδου της Ορθοδοξίας, και πάνω απ' όλα η Ελλάδα αρνήθηκε να αποδεχτεί το συνταγματικό όνομα και τα κρατικά σύμβολα της χώρας, ισχυριζόμενη ότι διεκδικούσε σιωπηρά τη βόρεια ελληνική επαρχία της Μακεδονίας και επιβάλλοντας αποκλεισμό των συνόρων για αρκετά χρόνια (PeenRodt&Wolff, 2012:414-430).

Η εσωτερική σύγκρουση μεταξύ Αλβανών και της κυρίαρχης εθνικά ομάδας τον Ιανουάριο του 2001 οδήγησε τη χώρα στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Οι συγκρούσεις μεταξύ του UCK των Αλβανών και των σλαβομακεδονικών δυνάμεων ασφαλείας, καθώς και οι σημαντικές μετακινήσεις του πληθυσμού οδήγησαν πολλούς να φοβούνται ότι ένας διευρυμένου χαρακτήρα εμφύλιος πόλεμος θα μπορούσε να ξεσπάσει στη Βόρεια Μακεδονία και ενδεχομένως να προκαλέσει έναν ακόμη γύρο συγκρούσεων σε ολόκληρη την περιοχή των Βαλκανίων. Η ΕΕ και το NATO (με ισχυρή υποστήριξη από τις ΗΠΑ) πίεσαν για μια διευθέτηση μέσω διαπραγματεύσεων. Τον Αύγουστο του 2001 επιτεύχθηκε σχετική συμφωνία στην Οχρίδα, η οποία έθεσε τέρμα στη βίαιη σύγκρουση και υπογράφηκε από τα δύο ισχυρότερα σλαβομακεδονικά και τα δύο ισχυρότερα αλβανόφωνα κόμματα της χώρας (Κοππά, 2013: 113).

Αρχικά υπό τη διοίκηση του NATO, η ειρηνευτική δύναμη που συστάθηκε σύμφωνα με τη Συμφωνία-Πλαίσιο της Οχρίδας "μετατράπηκε" σε αποστολή της ΕΕ. Αυτό σηματοδότησε την έναρξη της πρώτης στρατιωτικής επιχείρησης διαχείρισης κρίσεων της ΚΠΑΑ της ΕΕ. Με την κωδική ονομασία Concordia, η αποστολή εγκρίθηκε με την απόφαση 1371 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και βασίστηκε σε μέσα του NATO που ήταν διαθέσιμα στο πλαίσιο των λεγόμενων ρυθμίσεων Berlin Plus μεταξύ της Ένωσης και του NATO. Το αρχηγείο επιχειρήσεων δημιουργήθηκε στο Ανώτατο Στρατηγείο των Συμμαχικών Δυνάμεων του NATO στην Ευρώπη. Ο Ναύαρχος Feist, Αναπληρωτής Ανώτατος Συμμαχικός Διοικητής για την Ευρώπη, ορίστηκε Διοικητής Επιχειρήσεων και ο Ταξίαρχος Maral έγινε Διοικητής Δυνάμεων. Η Γαλλία ενήργησε ως χώρα-ρυθμιστής για την επιχείρηση. Η Concordia περιελάμβανε 350 στρατιώτες από 13 από τα 15 κράτη μέλη της ΕΕ εκείνη την εποχή και 13 χώρες εκτός ΕΕ. Η επιχείρηση είχε προγραμματισμένη διάρκεια για έξι μήνες, αλλά κατόπιν αιτήματος του προέδρου της Βόρειας Μακεδονίας, παρατάθηκε μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου 2003. Σκοπός της αποστολής ήταν να διασφαλίσει επαρκή επίπεδα ασφάλειας και σταθερότητας στη Βόρεια Μακεδονία, ώστε να καταστεί δυνατή η εφαρμογή της Συμφωνίας της Οχρίδας του 2001. Ο

προϋπολογισμός των 6,2 εκατ. ευρώ αποτέλεσε τη συνεισφορά της ΕΕ, ενώ τα μη κοινά έξοδα καλύφθηκαν από τα συμμετέχοντα κράτη (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Όταν ξεκίνησε η επιχείρηση Concordia στη Βόρειο Μακεδονία το 2003, η εσωτερική κατάσταση στη χώρα είχε ήδη βελτιωθεί πολύ από την κρίση δύο χρόνια νωρίτερα και υπήρχαν ειλικρινή σημάδια πολιτικού συμβιβασμού ανάμεσα στις επιμέρους πλευρές. Η συμφωνία της Οχρίδας και οι επακόλουθες εκλογές είχαν ως αποτέλεσμα την εκπροσώπηση του κύριου αλβανικού πολιτικού κόμματος στην κυβέρνηση- και συνολικά, οι πολιτικές σχέσεις και οι σχέσεις ασφαλείας μεταξύ των αντιμαχόμενων μερών βελτιώνονταν. Οι αρχές του κράτους, που εκπροσωπούσαν τόσο την κυρίαρχη εθνικά ομάδα, όσο και τους εθνικά Αλβανούς, υποστήριζαν πλήρως την επιχείρηση Concordia. Η επιχείρηση ξεκίνησε κατόπιν ρητής πρόσκλησης της κυβέρνησης και οι εγχώριες αρχές υποδέχθηκαν την ανάπτυξή της με ενθουσιασμό (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Στον χαιρετισμό του, ο πρόεδρος Boris Trajkovski εξήγησε τα κίνητρα της κυβέρνησης πίσω από την πρόσκληση και την υποστήριξή της στην πρώτη επιχείρηση της ΚΠΑΑ:

«Η επιτυχής ολοκλήρωση αυτής της αποστολής θα σηματοδοτήσει τον τερματισμό της τελευταίας φάσης της διαδικασίας εδραίωσης της ασφάλειας. Θα σημαίνει την ανάληψη της δικής μας ευθύνης για την εσωτερική σταθερότητα και την εκπλήρωση μιας από τις προϋποθέσεις για την ένταξη της Δημοκρατίας της Μακεδονίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO [.. .] Η αποστολή αυτή μας προσφέρει την ευκαιρία να αναπτύξουμε μια ιδιαίτερα στενή συνεργασία με τις δυνάμεις της ΕΕ από τη στιγμή της μια ευκαιρία που δεν σκοπεύουμε να χάσουμε [...] Η φιλοδοξία μας είναι η πλήρης ένταξη στην Ένωση και θα ήθελα να δω αυτή την αποστολή και τις κοινές μας προσπάθειες για την προώθηση της σταθερότητας ως ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Όσο περισσότερη ΕΕ έχουμε στη Μακεδονία, τόσο περισσότερη Μακεδονία υπάρχει στην ΕΕ».

Η Concordia ήταν ένα σύμβολο της φιλοδοξίας της Βόρειας Μακεδονία να δημιουργήσει στενότερους δεσμούς με την ΕΕ σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της πλήρους ένταξης στην Ένωση. Ήταν μια διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της Βόρειας Μακεδονίας και ένα σύμβολο μιας ολοένα

και στενότερης ένωσης και εταιρικής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και της Βόρειας Μακεδονίας. Προσκαλώντας την ΕΕ να ξεκινήσει τη στρατιωτική αποστολή, η Βόρεια Μακεδονία σηματοδότησε την προθυμία και την ικανότητά της να υιοθετήσει τη λογική, τους κανόνες, τα πρότυπα συμπεριφοράς και τους κανονισμούς που συνδέονται με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο πολιτικό της σύστημα, το σύστημα ασφάλειας και άμυνας (Peen Rodt&Wolff, 2012: 414-430).

Το υψηλό επίπεδο εγχώριας υποστήριξης ήταν ουσιαστικό για την επιτυχία της επιχείρησης στη Βόρειο Μακεδονία. Το γεγονός ότι η δύναμη της ΕΕ είχε την πολιτική υποστήριξη των αρχών και την κοινοτική υποστήριξη του πληθυσμού διευκόλυνε την επιχείρηση να επιτύχει τους στόχους της εγκαίρως, αποτελεσματικά και αποδοτικά. Το γεγονός ότι υπήρχε εγχώρια υποστήριξη και για την ευρύτερη διεθνή προσπάθεια υπό την ηγεσία της ΕΕ για τη διαχείριση της πολιτικής σύγκρουσης μέσω της εφαρμογής της Συμφωνίας της Οχρίδας και της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης για την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στην ΕΕ, σήμαινε ότι η Concordia ήταν επίσης σε θέση να συμβάλει σε αυτή την ευρύτερη διαδικασία διαχείρισης της υποκείμενης σύγκρουσης. Τέλος, το γεγονός ότι τα στρατεύματα της ΕΕ δεν δέχθηκαν επίθεση ποτέ στρατιωτικά σήμαινε ότι δεν αποφάσισαν ποτέ να εφαρμόσουν βία. Με αυτόν τον τρόπο, η εγχώρια υποστήριξη αποδείχθηκε ευνοϊκή για τη συνολική επιτυχία της Concordia (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Είναι επίσης αναγκαίο να επισημανθεί πως κατά τη διάρκεια της βίαιης διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, η αστάθεια επηρέασε ολόκληρη την περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Η σύγκρουση στη Βοσνία, ειδικότερα, ενέπλεξε ενεργά περιφερειακούς παράγοντες, όπως η Σερβία (τότε Γιουγκοσλαβία) και η Κροατία. Όταν ξέσπασε η κρίση στη Βόρειο Μακεδονία το 2001, η κατάσταση στην περιοχή ήταν διαφορετική. Η σύγκρουση αυτή περιορίστηκε ως επί το πλείστον εντός της βορειομακεδονικής επικράτειας και διεξήχθη μεταξύ εγχώριων κρατικών και υποκρατικών δρώντων. Αν και εξακολουθεί να αμφισβητείται σε ποιο βαθμό ο UCK, η ένοπλη πτέρυγα των Αλβανών ανταρτών στη σύγκρουση, βοηθήθηκε από το Κοσσυφοπέδιο (Daskalovski, 2004: 1-53).

Κατά την έναρξη της επιχείρησης Concordia το 2003, τα εκκρεμή ζητήματα καθεστώτος όσον αφορά το Κοσσυφοπέδιο και την κρατική ένωση Σερβίας-

Μαυροβουνίου δημιουργούσαν ευρύτερες ανησυχίες για τη σταθερότητα άλλων συνόρων και γεωπολιτικών οντοτήτων στην περιοχή. Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, το καθεστώς της Σερβικής Δημοκρατίας ήταν αμφισβητούμενο και στη Βόρειο Μακεδονία υπήρχαν φόβοι για ενδεχόμενες συγκρούσεις, ιδίως στα σύνορα με το Κοσσυφοπέδιο. Ωστόσο, το περιφερειακό πλαίσιο ασφαλείας στα Δυτικά Βαλκάνια άλλαξε άρδην, δεδομένου πως η Κροατία και η Σερβία είχαν προσανατολιστεί στην ισχυροποίηση των σχέσεών τους με την Ε.Ε., κάτι που απέτρεψε νέες συγκρούσεις και περαιτέρω αστάθεια, δηλαδή γενίκευση της σύγκρουσης εντός της Βόρειας Μακεδονίας σε περιφερειακό επίπεδο (PeenRodt&Volf, 2012:414-430). Μάλιστα, ενδεχομένως σε αυτό να συνέβαλλε και το ότι άλλες χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου, όπως η Βουλγαρία, που δεν ενεπλάκησαν στην πρώτη φάση των συγκρούσεων είχαν ήδη μπει σε μια ευρωπαϊκά κατευθυνόμενη τροχιά ανάπτυξης (Bechen, 2006: 6). Συνεπώς, η Ε.Ε. κατάφερε να αλλάξει την εστίαση και τις προτεραιότητες της εθνικής πολιτικής ατζέντας στις χώρες αυτές προς την κατεύθυνση της ένταξης στην ΕΕ. (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Σε γενικές γραμμές, η επιχείρηση Concordia ήταν απαλλαγμένη από περιφερειακές παρεμβάσεις. Οι περιφερειακοί παράγοντες δεν την αμφισβήτησαν ποτέ στρατιωτικά ούτε την υποστήριξαν με σημαντικό πρακτικό τρόπο. Κανένας από τους περιφερειακούς παράγοντες δεν είχε συμφέρον να παρέμβει στην αποστολή ή στην πραγματικότητα στην κατάσταση ασφαλείας στη Βόρειο Μακεδονία κατά τη διάρκεια της υλοποίησής της. Η απουσία περιφερειακών εμποδίων θεωρήθηκε άλλωστε ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία της αποστολής. Αυτό είναι εμφανές σε σύγκριση με την κατάσταση που επικρατούσε σχεδόν μια δεκαετία νωρίτερα στη Βοσνία, όπου οι περιφερειακές παρεμβάσεις προκάλεσαν τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό την αποτυχία της προσπάθειας της UNPROFOR να διαχειριστεί τη σύγκρουση. Η προοπτική ένταξης στην ΕΕ σε ολόκληρη την περιοχή μετέβαλλε έτσι την ατζέντα πολιτικής ασφάλειας στα Βαλκάνια (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Η επιτυχία της επιχείρησης δεν ήταν ωστόσο άμεση επιτυχία της ΚΕΠΠΑ, όχι μόνο λόγω του ότι τα αίτια για την απουσία γενικευμένων συγκρούσεων αφορούσαν την προοπτική ένταξης των κρατών στην Ε.Ε. και δεν ήταν άμεση συνάρτηση της ίδιας της στρατιωτικής δύναμης της Ένωσης, αλλά και λόγω του ότι η επιχείρηση Concordia εξαρτήθηκε σημαντικά από τη συνεργασία με το ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ παρείχε επιχειρησιακή υποστήριξη και πρόσβαση σε μέσα του μέσω των ρυθμίσεων

Berlin Plus, ενώ ανέλαβε ευθύνες στην ανάπτυξη των δυνάμεων βάσει εμπειρίας από την προηγούμενη επιχείρησή του. Στην πραγματικότητα, το NATO είχε ολοκληρώσει τρεις επιχειρήσεις (Essential Harvest, Amber Fox & Allied Harmony) στη Βόρεια Μακεδονία πριν η Ε.Ε. ξεκινήσει την επιχείρηση Concordia (PeenRodd&Wolff, 2012: 414-430). Αντίθετα, η Ε.Ε. έδειχνε να βρίσκεται αγκυλωμένη σε μια διαρκή γραφειοκρατία που εμπόδιζε τη λήψη αποφάσεων, παρά την πρόσφατα ενθαρρυντική για τη συνεργασία στην Ευρωπαϊκή Εξωτερική Πολιτική Συνθήκη του Μάαστριχτ (Χριστοδουλίδης, 2010: 145). Το NATO είχε εμπλακεί στο αποκορύφωμα της κρίσης και διευκόλυνε στη σημαντική βελτίωση της συνολικής κατάστασης καθ' όλη τη διάρκεια των αποστολών του. Κατά τον τερματισμό των επιχειρήσεών του στη Βόρεια Μακεδονία, το NATO μεταβίβασε το μεγαλύτερο μέρος της εξουσίας και της ευθύνης του για την ασφάλεια στην ΕΕ (και ορισμένες ευθύνες στις τοπικές αρχές). Κατά τη διαδικασία αυτή, η ΕΕ επωφελήθηκε από την επιχειρησιακή εμπειρία του NATO (Smith, 2011: 243-264).

Συνολικότερα, η σχέση μεταξύ της ΕΕ και του NATO ήταν υψίστης σημασίας για την προετοιμασία, την ανάπτυξη και την υλοποίηση της επιχείρησης Concordia. Πέρα από ήσσον σημασίας διαφωνίες μεταξύ τους, οι δύο οργανισμοί συνεργάστηκαν στενά κατά τη διάρκεια της επιχείρησης. Ωστόσο, αν και η επιχείρηση ήταν επιτυχής και ως τέτοια μια χρήσιμη δοκιμασία για τη συνεργασία NATO-ΕΕ, ο συντονισμός μεταξύ των δύο οργανισμών στα Βαλκάνια ήταν ως επί το πλείστον πρακτικός συντονισμός στο πεδίο, που διευκολύνθηκε περισσότερο από μεμονωμένα κράτη μέλη των δύο οργανισμών που πίεζαν για ένα συνεκτικό μήνυμα παρά από μια πραγματικά κοινή προσέγγιση ΕΕ-NATO για τη διαχείριση των συγκρούσεων στην περιοχή εκείνη την εποχή (Smith, 2011: 243-264).

Η διεθνής παρουσία στη Βόρεια Μακεδονία, και ευρύτερα στην περιοχή, συντονίστηκε έτσι ώστε οι εκπρόσωποι της ΕΕ και του NATO να βρίσκονται σε συνεχή και στενή επαφή. Στη Βόρεια Μακεδονία, ο Ειδικός Αντιπρόσωπος της ΕΕ ανέλαβε την ευθύνη για τον συντονισμό των προσπαθειών της ΕΕ στο εσωτερικό μεταξύ των θεσμικών οργάνων και των κρατών μελών της και στο εξωτερικό με την ευρύτερη διεθνή κοινότητα και τους βορειομακεδόνες ομολόγους της. Συνολικά, ο συντονισμός και η συνεργασία ήταν σε ικανοποιητικό επίπεδο, αν και αυτό εξαρτιόταν επίσης από τις προσωπικότητες και την προσωπική σχέση μεταξύ των συγκεκριμένων επικεφαλής των αποστολών (Smith, 2011: 243-264).

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας όσον αφορά τη δια-οργανωτική συνεργασία μεταξύ του NATO και της ΕΕ στη Βόρεια Μακεδονία ήταν το γεγονός ότι οι πολλά από τα κράτη μέλη των δύο οργανισμών και μάλιστα σε αυτές τις επιχειρήσεις ήταν τα ίδια. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα κράτη μέλη συμπεριφέρονται πάντα με συνέπεια σε διαφορετικούς οργανισμούς ή ακόμη και σε διαφορετικές επιχειρήσεις, αλλά σε αυτή την περίπτωση η επικάλυψη διευκόλυνε τη μεγαλύτερη συνεργασία (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Ένα τελευταίο ζήτημα, το οποίο δεν πρέπει να παραβλέπεται στο διεθνές πλαίσιο της επιχείρησης Concordia, είναι ο ρόλος των ΗΠΑ, τόσο εντός όσο και εκτός του NATO. Οι βαλκανικοί πόλεμοι της δεκαετίας του 1990 ανέδειξαν τις ΗΠΑ ως σημαντική δύναμη στην περιοχή, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι ΗΠΑ είχαν καταστήσει σαφές ότι είχαν τη δυνατότητα να δράσουν και ότι ήταν πρόθυμες να τη χρησιμοποιήσουν. Είτε συμφωνούσε κανείς με τις ενέργειές τους είτε όχι, οι ΗΠΑ αναγνωρίζονταν σε όλη την περιοχή ως σημαντικός παράγοντας - ιδίως όσον αφορά τα θέματα ασφάλειας (Petrov, 2010: 1-22).

Η σημασία των ΗΠΑ ως δύναμης "αναφοράς" ισχύει και για τη Βόρειο Μακεδονία, όπου, η κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας ζητούσε συμβουλές και έγκριση συχνότερα από την πρεσβεία των ΗΠΑ παρά από τον Ειδικό Αντιπρόσωπο της ΕΕ ή από οποιαδήποτε πρεσβεία κράτους μέλους. Αυτό είναι εν μέρει η κληρονομιά της αντίληψης ότι, ιδίως κατά τη δεκαετία του 1990, οι ΗΠΑ και όχι η ΕΕ ήταν η κινητήρια δύναμη πίσω από την τελικά επιτυχή διεθνή παρέμβαση στα Δυτικά Βαλκάνια (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Η καλή σχέση μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΕ αποδείχθηκε απαραίτητη για τη διαπραγμάτευση και την επιτυχή εφαρμογή των ρυθμίσεων του Berlin Plus μεταξύ της ΕΕ και του NATO, στην πραγματικότητα, για να διευκολυνθεί η αναγκαία επιχειρησιακή υποστήριξη για την επιτυχή ανάληψη της επιχείρησης επί τόπου. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της κρίσης στη Βόρειο Μακεδονία. Κατά τη διαπραγμάτευση του Berlin Plus και των όρων για το Concordia, το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο είχε ηγηθεί της επιχείρησης Essential Harvest του NATO, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο φέρνοντας σε σύγκλιση τις ΗΠΑ και την ΕΕ (De Wijk, 2004: 71-82, PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

Υπήρχαν πολλοί άλλοι διεθνείς παράγοντες που συμμετείχαν στη διαχείριση των συγκρούσεων στη Βόρειο Μακεδονία, αλλά το ΝΑΤΟ, και οι ΗΠΑ στο πλαίσιο αυτού, ήταν ο σημαντικότερος διεθνής εταίρος της Ένωσης σε θέματα ασφάλειας στη χώρα (καθώς και στην περιοχή γενικότερα). Σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο, η υποστήριξη του ΝΑΤΟ στην επιχείρηση Concordia ήταν καθοριστική για την επιτυχία της. Ο ΟΗΕ ήταν σημαντικός στο βαθμό που ενέκρινε την εντολή για την επιχείρηση Concordia. Παρόλο που ο ΟΗΕ είχε αναπτύξει ειρηνευτές στη Βόρειο Μακεδονία στο παρελθόν (και πολύ πριν από το ΝΑΤΟ), αυτοί είχαν αποσυρθεί πολύ πριν από την επιχείρηση Concordia. Τα Ηνωμένα Έθνη, από στρατηγικής, επιχειρησιακής και τακτικής άποψης, ως τέτοια δεν είχαν άμεσο αντίκτυπο στην επιτυχία της Concordia, αν και συνέβαλαν στην επιτυχία της το γεγονός ότι η ΕΕ συνεργάστηκε και συντόνισε καλά τις προσπάθειές της με αυτά και άλλους μη στρατιωτικούς διεθνείς εταίρους στο πεδίο (PeenRodt&Wolff, 2012: 414-430).

4.2 Η στάση της Ελλάδας

Στην πρώτη φάση των πολέμων, η Ελληνική πολιτική, σε ευθυγράμμιση με τη γενικότερη πολιτική της Ε.Ε., επεδίωξε να αποτρέψει τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Στο πλαίσιο ακριβώς αυτό αναζητώντας επειγόντως αντίβαρα στις καταγιγιστικές εξελίξεις στηρίζει απεγνωσμένα κάθε σχήμα που μπορεί να κρατήσει τη Γιουγκοσλαβία ως ενιαία οντότητα. Προσπαθεί, επίσης, να πείσει του Ευρωπαίους εταίρους για τη διατήρηση του status quo των συνόρων. Για αυτό και καθυστέρησε διακριτικά να αναγνωρίσει την κρατική οντότητα της Κροατίας και της Σλοβενίας (Σέρμπος, 2010: 92). Οι ελληνικές αντιλήψεις σχετικά με τη διαχείριση της συγκεκριμένης κρίσης επηρεάστηκαν επίσης σε σημαντικό βαθμό από τους φόβους για επεκτατικές προσπάθειες της Τουρκίας με στόχο να αναπτύξει ένα ισλαμικό παρακλάδι στα Βαλκάνια, καθώς το μουσουλμανικό στοιχείο ήταν έντονο σε πολυάριθμες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας, όπως η Βοσνία. Ως εκ τούτου, η ελληνική πολιτική υιοθέτησε γρήγορα μια αμυντική στάση απέναντι στα νέα δεδομένα στα Βαλκάνια και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας θεωρήθηκε ως απειλή για τη σταθερότητα και κατά συνέπεια αρχικά ευθυγραμμίστηκε με την προσέγγιση της Σερβίας επί του ζητήματος. Ωστόσο, στην πορεία η στάση των δυτικών κρατών

έναντι του ζητήματος μεταβλήθηκε, δεδομένου πως οι πολεμικές συγκρούσεις γιγαντώθηκαν. Παρά την αρχική της στάση και τους φόβους σχετικά με επιρροή της Τουρκίας στα Βαλκάνια, η Ελλάδα δεν εναντιώθηκε ποτέ στις εξελίξεις της δυτικής διπλωματίας ως απάντηση στους πολέμους στην Κροατία και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, παρότι η κοινή γνώμη αντιθετόταν σε κάθε μορφή στρατιωτικής επέμβασης άλλων κρατών στην περιοχή (Armakolas&Karabairis, 2012: 94–95).

Κατά μήκος της δεκαετίας του 1990, η Ελληνική κοινή γνώμη εξέφρασε την υποστήριξη της προς τους Σέρβους, κάνοντας την Ελλάδα να διαφέρει στη στάση της από υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. Η Εκκλησία της Ελλάδος επίσης τοποθετήθηκε υπέρ των Σέρβων, όταν το 1993, ο Αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ δήλωσε ότι *"η Ορθόδοξη Εκκλησία βρίσκεται στο πλευρό του ορθόδοξου σερβικού λαού"*. Οι ιερείς πραγματοποιούσαν τακτικές επισκέψεις στη Σερβία και στις περιοχές της Βοσνίας, που βρίσκονταν υπό σερβικό έλεγχο και βοηθούσαν τους Σέρβους με διάφορους τρόπους (Roudometof, 2005: 84-108). Κάποιοι από αυτούς παρασημοφορήθηκαν από την Plavsic, τότε πρόεδρο της Σερβικής Δημοκρατίας (Michas, 28.08.2001).

Η Εκκλησία της Ελλάδος υποστήριξε υλικά και ηθικά την ηγεσία των Σέρβων της Βοσνίας στον πόλεμο της Βοσνίας (Benovska-Sabkova, 2010: 151-165). Η προσέγγισή της συνδεόταν με την ελληνική εξωτερική πολιτική κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990, που χαρακτηριζόταν από την φιλοδοξία να αναπτύξει μια άτυπη συμμαχία μεταξύ των Ορθόδοξων κρατών στα Βαλκάνια, αν και η πολιτική αυτή μεταβλήθηκε σε σημαντικό βαθμό στο μέσο της δεκαετίας γεγονός που έφθασε μέχρι και στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου δίδοντας συνέχεια στην από τη δεκαετία του 1980 τεταμένη σχέση της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία ένεκα της ισχυρής ανάδυσης Μακεδονικής ταυτότητας (Baker, 2015: 85). Ο Χριστόδουλος μετά την εκλογή του ως Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος το 1998 στα κηρύγματά του επέκρινε το ΝΑΤΟ και τις ενέργειες των Δυτικών Κρατών κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο. Η ηγεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από κοινού με στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας που υποστήριζαν συντηρητικές και αντίθετες έναντι της Ενωμένης Ευρώπης απόψεις είχαν επιχειρήσει να εργαλειοποιήσουν την επιρροή τους για να κατευθύνουν την Ελληνική εξωτερική πολιτική προς μια φιλοσερβική κατεύθυνση (Kavakas, 2017: 172). Μάλιστα, το Μάρτιο του 1995, μια μονάδα αποτελούμενοι από 100 περίπου εθελοντές που έγινε γνωστή ως Ελληνική Εθελοντική Φρουρά σχηματίστηκε για την υποστήριξη του

Στρατού της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας ύστερα από σχετικό αίτημα του Ratko Mladic (Gallagher, 2005: 11).

Ως αποτέλεσμα του πολέμου του Κοσσυφοπεδίου και των βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Γιουγκοσλαβία, διάφοροι προβληματισμοί αναπτύχθηκαν στην Ελληνική κοινή γνώμη, με βασικότερο ίσως αυτόν σχετικά με τη χρήση απεμπλουτισμένου ουρανίου στα όπλα του ΝΑΤΟ κοντά στην Ελλάδα. Επιπλέον, με βάση τον Ελληνικό τύπο ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου έγινε αντιληπτός στην Ελλάδα ως μια ενέργεια από πλευράς των ΗΠΑ να υπονομευθεί ο ρόλος της Ε.Ε. και να αποσπαστεί η προσοχή της κοινής γνώμης στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού για το σκάνδαλο Clinton - Lewinsky. Στον Ελληνικό Τύπο εμφανίστηκαν επίσης φόβοι ότι ο πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας. Επιπροσθέτως, αλλά λιγότερο συχνά, εκφράστηκαν ανησυχίες για μια πιθανή εγκατάσταση Κοσοβάρων προσφύγων στη Βόρεια Ήπειρο, η οποία θα άλλαζε τη δημογραφική ισορροπία της περιοχής στα εδάφη που κατοικούσε η Ελληνική μειονότητα. Κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο, η Ελληνική Αριστερά επίσης τάχθηκε υπέρ των Σέρβων, αντιλαμβανόμενη τη στρατιωτική επέμβαση του ΝΑΤΟ ως κατάφωρη άσκηση νεοϊμπεριαλιστικής πολιτικής, προχωρώντας σε διοργάνωση αντιπολεμικών συλλαλητηρίων (Armakolas&Karabairis, 2012: 94–95).

Η ελληνική ανθρωπιστική βοήθεια συνέβαλε στην παροχή αγαθών και στις δύο πλευρές της σύρραξης. Χάρη στη γενικότερη στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στον πόλεμο, οι Γιουγκοσλαβικές αρχές αντιμετώπισαν τις ελληνικές ανθρωπιστικές οργανώσεις με ιδιαίτερα ευνοϊκό τρόπο και χωρίς καχυποψία. Αυτό παρείχε τη δυνατότητα στις ελληνικές ΜΚΟ να ασκήσουν απρόσκοπτα τα καθήκοντά τους. Έτσι, μια ελληνική ομάδα παροχής ιατρικής βοήθειας αποτέλεσε την πρώτη ξένη ΜΚΟ ανθρωπιστικής βοήθειας που δραστηριοποιήθηκε στον πόλεμο λιγότερο από ένα μήνα μετά την από την αρχή της στρατιωτικής επέμβασης του ΝΑΤΟ. Σε γενικές γραμμές, η ανθρωπιστική βοήθεια, που δόθηκε από τους Έλληνες στους κατοίκους των κρατών της πρώην Γιουγκοσλαβίας αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές προσπάθειες στη σύγχρονη ελληνική ιστορία, ενώ από πλευράς του επίσημου κράτους ο ελληνικός στρατός δημιούργησε στρατόπεδο προσφύγων στο Rogradec, στη Νοτιοανατολική Αλβανία. Επιπλέον, ανθρωπιστική βοήθεια προσφέρθηκε και από την Εκκλησία της Αλβανίας, η οποία ανέκαθεν διατηρούσε

στενούς δεσμούς με το επίσημο Ελληνικό κράτος (Armakolas&Karabairis, 2012: 94–95).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΕΠΠΑ

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συμπεριέλαβε στρατιωτικά και εν γένει θέματα ασφάλειας μόνο όταν έγινε φανερό στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ότι η εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. δεν διέθετε τους θεσμούς, τα μέσα και την αυτονομία για να αντιμετωπίσει τη νέα μετά τον Ψυχρό Πόλεμο πραγματικότητα. Ειδικότερα, οι απαιτήσεις των ΗΠΑ για μεγαλύτερη ευρωπαϊκή συμμετοχή στην περιφερειακή ασφάλεια και η αδυναμία της Ε.Ε. να αντιμετωπίσει την αστάθεια που προκάλεσε η βίαιη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας οδήγησαν σε μια ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι η εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. αντιμετώπιζε μια "θεσμική κρίση". Ωστόσο, παρά την ευρέως κοινή διαπίστωση ότι η Ε.Ε. έπρεπε να ξεπεράσει τις ουσιαστικές θεσμικές ελλείψεις για να αντιμετωπίσει συλλογικά τις απειλές και τις προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας, παραμένουν θεμελιώδεις διαφορές μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά τα εθνικά συμφέροντα, τις στρατηγικές προοπτικές και τις ταυτότητες ασφαλείας (Bergmann&Müller, 2021: 1669-1687).

Η ΚΠΑΑ αποτέλεσε εξαρχής ένα δύσκολο εγχείρημα. Η ΚΕΠΠΑ, ο προκάτοχος της ΚΠΑΑ, ήταν περιορισμένη και ελλιπής. Η λήψη αποφάσεων ήταν αυστηρά διακυβερνητική, με τον κανόνα της ομοφωνίας να ισχύει για όλες τις σημαντικές αποφάσεις, ενώ η πολιτική ήταν ασθενώς θεσμοθετημένη και στερούνταν βασικών δυνατοτήτων. Η Συνθήκη της Λισαβόνας του 2009 θέσπισε την ΚΠΑΑ και εισήγαγε σημαντικές καινοτομίες, όπως η ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής και αλληλεγγύης, η δημιουργία ενός Permanent Structured Cooperation (PESCO) και η επέκταση των λεγόμενων καθηκόντων Petersberg. Παρόλα αυτά, η έλλειψη συμφωνίας και υποστήριξης ανάμεσα στα κράτη μέλη περιόρισε τις φιλοδοξίες που δημιουργήθηκαν εκ των βασικών μεταρρυθμίσεων της Συνθήκης της Λισαβόνας (Bergmann&Müller, 2021:1669-1687).

Η εμφάνιση πολλαπλών προκλήσεων κατά τα τελευταία έτη ενίσχυσε την πίεση για την αναβάθμιση της ΚΠΑΑ. Στα νότια, η Ε.Ε. αντιμετωπίζει αστάθεια στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, συμπεριλαμβανομένων των βίαιων συγκρούσεων στη Συρία και τη Λιβύη, που συνέβαλαν στη "μεταναστευτική κρίση". Στα ανατολικά, η Ε.Ε. αντιμετωπίζει μια όλο και πιο δυναμική Ρωσία, η οποία παραβίασε

την ευρωπαϊκή τάξη ασφαλείας με την παράνομη προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 και την αποσταθεροποίηση της ανατολικής Ουκρανίας. Οι προκλήσεις αυτές συνέπεσαν με μια λιγότερο συνεκτική και προβλέψιμη εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ γεγονός που φανερώθηκε με την απότομη αποχώρηση από το Αφγανιστάν. Σε αυτό το πλαίσιο, η Παγκόσμια Στρατηγική της Ε.Ε. του 2016 θεώρησε αυτές τις πολλαπλές απειλές που αντιμετωπίζει η Ε.Ε. ως "θεσμική κρίση" που απειλεί το ευρωπαϊκό εγχείρημα, απαιτώντας μια ταχύτερη, αποτελεσματικότερη και ικανότερη ΚΠΑΑ (Bergmann&Müller, 2021: 1669-1687).

Ιδιαίτερης σημασίας είναι η κίνηση της Ε.Ε. – που εντάσσεται στο πλαίσιο φυσικά της ΚΠΑΑ - να αναλάβει πρωτοβουλία ανθρωπιστικού χαρακτήρα υπό την ονομασία EU Integrated Border Management Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya) το Μάιο του 2013 (έχει ήδη επικαιροποιηθεί η συνέχιση της εν λόγω πρωτοβουλίας έως και το 2023) με στόχο τη συνδρομή των ευρωπαίων στη διαφύλαξη των συνόρων της Λιβύης από ξένη επιβουλή ενόσω η χώρα μαστίζονταν από την εμφύλια σύρραξη. Η πρωτοβουλία αυτή ήλθε κατόπιν σχετικού αιτήματος της Λιβύης και το αρχηγείο των ευρωπαϊκών δυνάμεων στήθηκε στην πρωτεύουσα της Λιβύης την Τρίπολη (EUROPA, 2015).

Στο πλαίσιο των δράσεων της Ε.Ε. για την εδραίωση της ασφάλειας και συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη της εντάσσονται, φυσικά, και οι αντιτρομοκρατικές ενέργειες της Ε.Ε. που υλοποιούνται στο πλαίσιο της ΚΠΑΑ. Ένα εκ των πιο σημαντικών παραδειγμάτων της εν λόγω αντιτρομοκρατικής πρωτοβουλίας είναι οι δράσεις στη Ζώνη του Sahel έναντι της ισλαμικής τρομοκρατίας στο όνομα της τζιχάντ. Αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο του EU Horn of Africa/Yemen Counter Terrorism Action Plan. Προεξάρχουσα χώρα στη μάχη αυτή είναι η Γαλλία, η οποία πολύ πρόσφατα έδωσε ένα τεράστιας σημασίας στρατηγικό πλήγμα στην Ισλαμική τρομοκρατία στην ζώνη του Sahel με το θάνατο του Adnan Abu Walidal-Sahrawi που ίδρυσε το Islamic State in the Greater Sahara (ISGS) το 2015. Ο Γάλλος Πρόεδρος Emmanuel Macron σε σχετική του δήλωση χαρακτήρισε την εν λόγω ενέργεια εκ μέρους της Ευρώπης ως «ακόμη μια τεράστια επιτυχία στη μάχη ενάντια στην τρομοκρατία στην περιοχή του Sahel» (BBC, 17.09.2021)

Σημαντικότερη πρόκληση στην οποία εν μέρει ανταποκρίθηκε η Ε.Ε. με την αποστολή δυνάμεων της FRONTEX στην μεταναστευτική κρίση του Έβρου του

2020. Συγκεκριμένα στην επιχείρηση αποτροπής παράνομης εισροής μεταναστευτικών ροών από τα σύνορα με την Τουρκία προς την Ελλάδα και τις λοιπές Ε.Ε. δημιουργήθηκε η Rapid Border Intervention Ενρος 2020 με συμμετοχή 100 αξιωματικών από τουλάχιστον 22 Κράτη Μέλη της Ε.Ε. (FRONTEX, 13.03.2020)

Ωστόσο ηχηρή ήταν η απουσία οργανωμένης αντίδρασης σε στρατιωτικό επίπεδο εκ μέρους της Ε.Ε. στην κατάφορη παραβίαση της Κυπριακής ΑΟΖ το διάστημα Απριλίου – Ιουλίου 2020 από δυνάμεις του τουρκικού πολεμικού ναυτικού που συνόδευαν γεωτρύπανο Yavuz στην περιοχή επί της ουσίας δημιουργώντας γκρίζες ζώνες κυριαρχίας εις βάρος Κράτους Μέλους, όπως επίσης ηχηρή σε στρατιωτικό επίπεδο ήταν η συλλογική παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων στην κρίση στην Ν.Α. Μεσόγειο ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία γεγονός που αποδεικνύει πως η ασφάλεια σε ευρωπαϊκό επίπεδο μάλλον τείνει προς μια διακρατική συνεργασία (π.χ. συνεργασία Γαλλίας – Ελλάδας) και όχι προς μια κοινή αμυντική προοπτική.

Τέλος, επί του παρόντος η Ε.Ε. αντιμετωπίζει ως σημαντική πρόκληση το ζήτημα της ανακατάληψης του Αφγανιστάν από τους Ταλιμπάν. Η Ε.Ε. πράγματι καλείται να αντιμετωπίσει αυτήν την κρίση ως σημαντική περιφερειακή δύναμη, δεδομένου πως μια πιθανή μεταναστευτική κρίση από το Αφγανιστάν προς την Ε.Ε. την αφορά άμεσα. Ο ίδιος άλλωστε ο Ύπατος Εκπρόσωπος της Ε.Ε. για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας Joseph Borrel ανέδειξε την ανάγκη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής από πλευράς της Ένωσης όσον αφορά το συγκεκριμένο ζήτημα (Newsroom, 2021). Σε κάθε περίπτωση, η εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. διαμορφώθηκε προς μια κοινή τάση βάσει της ανάγκης αντιμετώπισης της κρίσης στα Βαλκάνια (PeenRodt&Volf, 2012: 414-430). Ως εκ τούτου, αναμένεται να φανεί στο μέλλον αν κατά ανάλογο τρόπο θα λάβει χώρα μια περαιτέρω σύγκλιση της ευρωπαϊκής πολιτικής σε θέματα άμυνας ως συνάρτηση της τρέχουσας κρίσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με βάση τα παραπάνω, η ΚΠΑΑ της Ε.Ε. προέκυψε ως απόρροιας μιας σειράς αποσπασματικών και μη επιτυχημένων προσπαθειών που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ συνέπεσε χρονικά με τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κάτι που οδήγησε σε μια άμεση κρίση έναντι της οποίας η Ε.Ε. θα έπρεπε να αποκριθεί. Ωστόσο, φαίνεται πως υπήρχαν σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των επιμέρους κρατών (π.χ. Γαλλία και Γερμανία), που οδήγησαν σε απουσία μιας κοινής πολιτικής από πλευράς της Ένωσης. Η βίαιη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας αντανάκλα και την απουσία μιας επί της πράξης κοινής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας από πλευράς της Ένωσης.

Η επόμενη φάση των συγκρούσεων έλαβε χώρα στη Βόρεια Μακεδονία, όπου υπήρξαν συγκρούσεις μεταξύ της κυρίαρχης ομάδας και των αλβανόφωνων της χώρας. Η Ε.Ε. ανταποκρίθηκε μεν με ένα κοινό τρόπο και υπήρξε ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων. Ωστόσο, κάτι τέτοιο έγινε κατόπιν της καθοδήγησης από πλευράς του ΝΑΤΟ και όχι βάσει μιας σχετικής οργανωμένης στρατηγικής από πλευράς της Ένωσης. Έτσι, αν και η συγκεκριμένη σύγκρουση αντανάκλα μια κοινή σε πολιτική της Ένωσης για σχετικά με την άμυνα ζητήματα, αυτό πραγματοποιήθηκε ως συνάρτηση παραγόντων διαφορετικών από την άμεση πρόθεση από πλευράς της Ένωσης για ύπαρξη μιας κοινής σχετικής πολιτικής.

Συνολικότερα, η κοινή εξωτερική πολιτική και η κοινή πολιτική άμυνας εξελίχθηκαν μέσω αναθεώρησης των ευρωπαϊκών συνθηκών, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει πως οι ίδιες συμφωνίες έτυχαν μιας πρακτικής εφαρμογής και αξιοποίησης. Ως εκ τούτου, ενδεχομένως η συγκεκριμένη παθολογία να αντανάκλα ευρύτερα δομικά προβλήματα της Ένωσης για χάραξη και εφαρμογή κοινών πολιτικών έναντι των σχετικών ζητημάτων.

Επί του παρόντος, η διαμόρφωση ενός κοινού ευρωπαϊκού στρατού και μιας εν γένει κοινής αμυντικής πολιτικής δεν φαίνεται πως θα μπορούσε να αναπτυχθεί στο άμεσο μέλλον. Παρ' όλα αυτά, ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός για κάτι τέτοιο οπωσδήποτε είναι αναγκαίος για την ίδια την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η περίπτωση μάλιστα του Αφγανιστάν ενδεχομένως να σηματοδοτεί μια ευκαιρία για την Ένωση ώστε να στοχαστεί για το αν πράγματι επιθυμεί να πορευτεί προς αυτή την κατεύθυνση.

Σημείο που ίσως αποτελέσει ένα νέο ξεκίνημα για μια πιο δυναμική συνεννόηση των ευρωπαίων προς μια στενότερη αμυντική συνεργασία αποτέλεσε η πολύ πρόσφατη απόφαση των ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου και Αυστραλίας για τη δημιουργία ενός μίνι NATO του Ινδικού Ωκεανού με σαφή στοχοθέτηση την ανάσχεση της Κινεζικής στρατιωτικής εξάπλωσης στην περιοχή υπό την ονομασία AUKUS. Η εν λόγω πρωτοβουλία αποτελεί ιστορική συγκυρία και σημείο καμπής στις διεθνείς σχέσεις προσφέροντας άμεσο ελλιμενισμό και διευκολύνσεις σε τακτικό επίπεδο στο έδαφος της Αυστραλίας η Ε.Ε. αποτέλεσε τον ηχηρό απόντα. Δεν ρωτήθηκε εάν ήθελε να συνεισφέρει και οι ευρωπαίοι ηγέτες δεν ενημερώθηκαν καν. Κατά δημόσια παραδοχή της Γαλλίας, μάλιστα, αυτή ενημερώθηκε από την τηλεόραση όταν όλα είχαν συμφωνηθεί και ανακοινωθεί. Εάν, μάλιστα, αυτό συνδυαστεί και με την ολική ακύρωση από πλευράς Αυστραλίας μιας προμήθειας μαμούθ αξίας 55 δις € σε 12 Γαλλικά υποβρύχια και η αντ'αυτής συμφωνία με τις ΗΠΑ τότε δεν θα πρέπει να προξενούν έκπληξη οι δηλώσεις του Γάλλου ΥΠΕΞ Le Drian *περί «μαχαιριάς στην πλάτη των Αυστραλών και περί ενέργειας των Αμερικανών ωσάν να ήταν ακόμη στη διοίκηση του απελθόντος Προέδρου των ΗΠΑ Trump»*. Την ίδια στιγμή η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ursula von der Leyen στο περιθώριο της Ευρωμεσογειακής Συνόδου των Αθηνών στις 17.09.2021 ανέφερε επί λέξει εμφανώς σαστισμένη από την απροειδοποίητη ενέργεια των ΗΠΑ πως: *«Είναι η ώρα η Ευρώπη να ανέβει επίπεδο στην άμυνά της. Χρειαζόμαστε καλύτερη συνεργασία στη συλλογή πληροφοριών, διαλειτουργικότητα των δυνάμεών μας και κοινή πολιτική κυβερνοάμυνας»*. Χαρακτηριστικό της τεταμένης σχέσης Παρισιού – Ουάσιγκτον & Καμπέρας είναι πως από 17.09 το Παρίσι ανακάλεσε επισήμως για διαβουλεύσεις τους πρέσβεις της Γαλλίας τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από την Αυστραλία, ακύρωσε ένα προγραμματισμένο εδώ και μήνες Gala στη Νέα Υόρκη για τον συνεορτασμό των κοινών ναυτικών αγώνων ΗΠΑ και Γαλλίας και ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας Macron ανέφερε μεταξύ άλλων επίσης στο πλαίσιο της Ευρωμεσογειακής Διάσκεψης των Αθηνών στις 17.09.2021 πως: *«...συζητήσαμε επίσης για τη σπουδαιότητα μιας κοινής προσπάθειας στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας ούτως ώστε να ενισχύσουμε την κυριαρχία της Ευρώπης. Πρέπει να είμαστε σε θέση να αντιμετωπίσουμε προκλήσεις και απειλές που αφορούν τη γειτονιάς μας αλλά και να δημιουργούμε συμμαχίες για ένα καλύτερο Ευρωπαϊκό μέλλον.....»*.Εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη στο πλαίσιο της άμυνας και της ασφάλειας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι είναι η Ελληνο-Γαλλική αμυντική συμφωνία που υπεγράφη

στο Παρίσι στις 28.09.2021 μεταξύ του Έλληνα Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη, του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Νίκου Δένδια και του Έλληνα Υπουργού Εθνικής Άμυνας Νίκου Παναγιωτόπουλου από πλευράς Ελλάδας και του Γάλλου Προέδρου Emmanuel Macron, του Γάλλου Υπουργού Εξωτερικών Jean-Yves Le Drian και της Γαλλίδας Υπουργού Άμυνας Florence Parly. Η αξία αυτής της συμφωνίας ενισχύεται από το άρθρο 2 που εστιάζει σε αμοιβαία στρατιωτική συνδρομή σε περίπτωση απειλής της επικράτειας κάθε ενός από τα δυο συμβαλλόμενα μέρη. Αυτή η συμφωνία ενεργοποίησε για άλλη μια φορά τα αντανακλαστικά της Ε.Ε. και έτσι στην πρόσφατη Σύνοδο των Αρχηγών Κρατών της Ε.Ε. και των συνεργαζόμενων με την Ένωση χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στο Brdopri Kranju της Σλοβενίας στις 06.10.2021 επιβεβαιώθηκε εκ νέου η πρόθεση για δημιουργία Ευρωστρατού που υποστηρίχθηκε από τις μεγάλες χώρες της Ένωσης όπως η Γαλλία (οι εξελίξεις αναμένεται να τρέξουν γοργά όταν αναλάβει την Προεδρία της Ε.Ε. το αμέσως προσεχές διάστημα), η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα. Την ίδια στιγμή, όμως, υπάρχουν και αρκετές χώρες (πρώην ενταγμένες στο Σοβιετικό μπλοκ) όπως η Πολωνία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία η Ουγγαρία και οι χώρες της Βαλτικής που δεν υποστηρίζουν αυτήν την πρόταση επιμένοντας πως στηρίζουν το NATO για τα ζητήματα που αφορούν στην ασφάλειά τους προφανώς φοβούμενες πως η Ε.Ε. δεν μπορεί να ανασχέσει τυχόν επιθετική κίνηση από πλευράς Ρωσίας και επανάληψη φαινομένων τύπου προσάρτησης Κριμαίας. Αυτό βεβαίως δημιουργεί μια άνευ προηγουμένου διαίρεση και πόλωση ανάμεσα τόσο στα κράτη της Ε.Ε. όσο και στα κράτη της Συμμαχίας του NATO.

Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη οδηγεί μέσω της εξέτασης της κρίσης στα Βαλκάνια στη διαπίστωση πως η κοινή πολιτική της Ένωσης για ζητήματα άμυνας και εξωτερικής πολιτικής αποτέλεσε περισσότερο μια αναγκαιότητα που τονίστηκε από σχετικές Συνθήκες παρά ένα εγχείρημα, που εφαρμόστηκε στην πράξη. Η διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής για τα ζητήματα της άμυνας αναμένεται να καθορίσει στο μέλλον την πορεία του ίδιου του εγχειρήματος της Ε.Ε., καθιστώντας έτσι επιτακτικό τον προβληματισμό για το πώς θα μπορούσε να ισχυροποιηθεί η κοινή πολιτική της Ένωσης σε αυτά τα ζητήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αλειφαντής, Σ., & Τζιφάκης, Ν. (2001). Η Νοτιο-ανατολική Ευρώπη ως Περιφερειακό Υπο-σύστημα. Στο: Σ. Αλειφαντής, & Σ., Χωραφάς: *Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα*. Αθήνα: Στρατηγικές Εκδόσεις.
- Ιωακειμίδης, Π. (1998). *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ - Νέο Πρότυπο Ολοκλήρωσης ή Σύμπτωμα Απο-Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
- Κοπά, Μ. (2013). *ΠΓΔ Μακεδονίας: Οι δυσκολίες δεν τέλειωσαν ακόμη...* Στο: Ι. Αρμακαόλας & Θ. Ντόκος: *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: Προκλήσεις και Προοπτικές στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Λιάπη, Δ. (2011). *ΚΕΠΠΑ και ΚΕΠΑΑ: Οι Νέες Ρυθμίσεις με Βάση τη Συνθήκη της Λισσαβόνας*. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Εθνική και Κοινοτική Διοίκηση».
- Μούσης, Ν. (2018). *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μπότσιου, Κ. (2002). *Μεταξύ NATO και ΕΟΚ: Η Ευρώπη σε Αναζήτηση μιας Αμυντικής και Πολιτικής Ένωσης, 1949-1957*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Μπότσιου, Κ. (2007). *Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Στο: Ν. Μαραβέγιας & Μ. Τσινισιζέλης. *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και Πολιτικές, 50 Χρόνια*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
- Rohde, J. (2004). Διατλαντικό χάσμα και ευρωπαϊκή συνεργασία στους εξοπλισμούς. (σσ. 396-496). Στο Ντάλης, Σ. (2004). *Διατλαντικές Σχέσεις – Συνεργασία ή Ανταγωνισμός*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σέρμπος, Σ. (2010). Ελλάδα και Δυτικά Βαλκάνια (σσ. 89-125). Στο Βαληνάκης Γ. (Επιμ.), *Ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική, 1990-2010*. Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Χριστοδουλίδης, Θ. (2010). *Από την Ευρωπαϊκή Ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Ξενόγλωσση

Abazović, D., Blumi, I., Cacanaska, R., Detrez, R., Flere, S., Ilić, A., ... & Zdravkovski, A. (2015). *Religion in the Post-Yugoslav Context*. Lexington Books.

Allen, D. (2002). The common foreign and security policy (pp.271-284). In Jones, E., Menon, A., Weatherill, S. *The European Union Handbook*. UK: Oxford Handbooks Online.

Ardia, D. (2001). The Byrnes Treaty and the Origins of the Western Alliance, 1946–48 (pp. 64-86). In Hollowell, J. *Twentieth-Century Anglo-American Relations*. London: Palgrave Macmillan.

Armakolas, I., & Karabairis, A. (2012). "International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU and Regional Non-recognising Countries". Kosovo Foundation for Open Society and British Council.

Baker, C. (2015). *The Yugoslav Wars of the 1990s*. UK: Macmillan International Higher Education.

Benovska-Sabkova, M. (2010). The Russian Orthodox Church and the Serbian Orthodox Church: Relations and Influences in the Wake of Socialism (pp. 151-165). In Ruegg, F. & Boscoboinik, A. *From Palermo to Penang: a journey into political anthropology= De Palerme à Penang: un itinéraire en anthropologie politique*. Germany: LIT Verlag.

Bergmann, J., & Müller, P. (2021). Failing forward in the EU's common security and defense policy: the integration of EU crisis management. *Journal of European Public Policy*, 28(10): 1669-1687.

Brkan, M. (2012). The role of the European Court of justice in the field of Common Foreign and Security Policy after the Treaty of Lisbon: New challenges for the

- future. In P. Cardwell, *EU External Relations Law and Policy in the Post-Lisbon Era*. UK: Springer Science & Business Media.
- Catellani, P. (2004). Political psychology, overview (pp.51-65). In Spielberger, C. *Encyclopaedia of Applied Psychology*, London: Elsevier.
- Christiansen, T., Duke, S. & Kirchner, E. (2013). Understanding and assessing the Maastricht Treaty (pp. 1-15).In. Christiansen, T., Duke, S. (Eds). *The Maastricht Treaty: Second Thoughts after 20 Years* (Journal of European Integration Special Issues) 1st Edition. UK: Routledge.
- Daskalovski, Z. (2004). *The Macedonian Conflict of 2001: Between Successful Diplomacy, Rhetoric and Terror*. Canada: Centre for Post-Communist Studies, St. Francis Xavier University.
- De Wijk, R. (2004). The reform of ESDP and EU-NATO cooperation. *The International Spectator*, 39(1), 71-82.
- Dehousse, R. (1997). *Europe: The Impossible Status Quo*. UK: Macmillan.
- De Jong, S.&Schunz,S.(2012). Coherence in European Union External Policy beforeand after the Lisbon Treaty: The Cases of Energy Security and Climate Change. *European Foreign Affairs Review*, 17(2): 165 – 187.
- Duignan, P. (2000). *NATO: Its Past, Present, Future*. USA: Hoover Institution Press.
- Gallagher, T. (2005). *The Balkans in the new millennium: in the shadow of war and peace*. London: Routledge.
- Gnesotto, N. (2004). *EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)*. Paris: European Union Institute for Security Studies.
- Greenwood, S. (1983). Return to Dunkirk: The origins of the Anglo-French treaty of March 1947. *The Journal of Strategic Studies*, 6(4), 49-65.
- Giegerich, B. (2010). Foreign and security policy (pp.429-456). In Wallace, H., Pollack, M., Roederer-Rynning, Ch. & Young, A. *Policy-making in the European Union*, UK: Oxford University Press.

- Griffiths, R. (1994). Europe's First Constitution: The European Political Community, 1952-1954 (pp.19-41). In Martin, S. *The Construction of Europe: Essays in Honour of Emile Noël*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers.
- Hunter, R. (2002). *The European Security and Defense Policy: NATO's Companion - or Competitor?* USA: Rand Corporation.
- Jaeger, T. (2002). Enhanced cooperation in the Treaty of Nice and flexibility in the Common Foreign and Security Policy. *European Foreign Affairs Review*, 7(3), 297-316.
- Jopp, M., &Diedrichs, U. (2009). Learning from failure: The evolution of the EU's Foreign, Security and Defense Policy in the Course of the Yugoslav Crisis. In Kuhnhardt, L. *Crises in European Integration: Challenge and Response, 1945-2005*. New York/Oxford: Berghahn Books.
- Kavakas, D. (2017). *Greece and Spain in European Foreign Policy: The Influence of Southern Member States in Common Foreign and Security Policy*. London: Routledge.
- Keane 1, R. (2005). European security and defence policy: from cologne to Sarajevo. *Global Society*, 19(1),
- Kneuer, M. (2019). The tandem of populism and Euroscepticism: a comparative perspective in the light of the European crises. *Contemporary Social Science*, 14(1), 26-42.
- Liszczyk, D. (2010). Dissolution of the Western European Union. *The Polish Institute of International Affairs – Bulletin*.75(151): 280-281.
- Martin, C. (2000). *The Spanish Economy in the New Europe*. UK & USA: Springer.
- Messas, K. G. (2019). Failure in Former Yugoslavia: hard lessons for the European Union (pp.311-329). InDanopoulos, C. &Messas, K.*Crises in the Balkans*. London: Routledge.
- Nyborg, P. (2014). *The roots of the European University Association*. Brussels: EUA
- Pacheco Pardo, P. (2017). *An Analysis of Hans J. Morgenthau's Politics Among Nations*. UK: Routledge.

- Peen Rodt, A., & Wolff, S. (2012). European Union conflict management in the Western Balkans. *Civil wars*, 14(3), 414-430.
- Petrov, P. (2010). Early institutionalisation of the ESDP governance arrangements: insights from the operations concordia and artemis. *European integration online papers (EIoP)*, 14(8), 1-22.
- Pertusot, V. (2016). Introduction. In Petrusot, V., *The European Union In The Fog - Building Bridges between National Perspectives on the European Union*. IFRI, PISM, EUROPEUM & Real Instituto Elcano.
- Pijpers, A., Regelsberger, E., & Wessels, W. (Eds.). (1988). *European Political Cooperation in the 1980s: A Common Foreign Policy for Western Europe?*. Dordrecht: M. Nijhoff.
- Roudometof, V. (2005). Orthodoxy as public religion in post-1989 Greece (pp.84-108). In Roudometof, V., Agadjanian, A. & Pankhurst, J. (eds), *Eastern Orthodoxy in a Global Age: Tradition Faces the Twenty-first Century*, Walnut Creek: Altamira Press. (pp.84-108).
- Sears, D. O. (1987). Political psychology. *Annual Review of Psychology*, 38(1), 229-255.
- Shaw, J. (2001). The Treaty of Nice: legal and constitutional implications. *European Public Law*, 7(2), 97-113.
- Sjursen, H. (2003). Understanding the common foreign and security policy: analytical building blocs (pp. 35-53). In Princen, S. and Knodt, M. *Understanding the European Union's external relations*, London: Routledge.
- Smith, S. J. (2011). EU–NATO cooperation: a case of institutional fatigue?. *European security*, 20(2), 243-264.
- Taggart, P. & Szczerbiak, A. (2018). Putting Brexit into perspective: the effect of the Eurozone and migration crises and Brexit on Euroscepticism in European states, *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1194-1214.
- Taylor, P. (2008). *The End of European Integration-Anti-Europeanism Examined*. London: Routledge.

- Teasdale, A. (2016). *The Fouchet Plan: De Gaulle's Intergovernmental Design for Europe*. UK: LSE.
- Thym, D. (2004). Reforming Europe's common foreign and security policy. *European Law Journal*, 10(1), 5-22.
- Toje, A. The 2003 European Union Security Strategy: A critical appraisal. *European Foreign Affairs Review*, 10: 117-133.
- Trachtenberg, M. (2011). France and NATO, 1949–1991. *Journal of Transatlantic Studies*, 9(3), 184-194.
- Trajkovski, B. (2003). *Speech at the European Union Welcoming Ceremony*. Brussels: NATO.
- Usherwood, S., Leruth, B., & Startin, N. (2017). Conclusion: Euroscepticism and European (dis) integration in the age of Brexit (pp. 468-477). In Usherwood, S., Leruth, B. & Startin, N. (Eds.) *The Routledge Handbook of Euroscepticism*. London: Routledge.
- Van Eekelen & Kurpas, S. (2008). The Evolution of Flexible Integration in European Defence Policy: Is Permanent Structured Cooperation a Leap Forward for the Common Security and Defence Policy? *CEPS Working Document No.296/June 2008*.
- Van Ham, P. (2007). The Prospects for a European Security and Defence Identity. *European Security*, 4(4): 523-545.
- Wallace, H., Wallace, W. & Pollack, M. (2005). *Policy-making in the European Union*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Wessel, R. A. (1999). *The European Union's foreign and security policy: a legal institutional perspective* (Vol. 33). Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- White, B. (2001). After Maastricht and Amsterdam: A Common European Foreign Policy? (pp. 156-169). In White, B., *Understanding European Foreign Policy*. London: Palgrave.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

BBCNews (17.09.2021). *Head of Islamic State in Sahara killed by French troops – Macron*. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-africa-58581122> Last accessed: 14.09.2021.

Economist (07.11.2019). *Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead*. Available at: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>

EUROPA (2015). *EU Integrated Border Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya)*. Available at: https://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/missions-and-operations/eubam-libya/pdf/factsheet_eubam_libya_en.pdf Last accessed: 20.09.2021.

Michas, T. (28.08.2001). *A Tempest in a Teapot Boils Over*. In *Wall Street Journal*. Available at: <https://www.wsj.com/articles/SB998940987262460172> Last accessed: 08.10.2021.

Newsroom. (2021). *Αφγανιστάν - Μπορέλ: Ήρθε η στιγμή να αποκτήσει η ΕΕ στρατιωτική δύναμη ικανή να πολεμήσει*. Διαθέσιμο στο: <https://www.cnn.gr/kosmos/story/278640/afganistan-mporel-irthe-i-stigmi-na-apoktisei-i-ee-stratiotiki-dynami-ikani-na-polemisei> Τελευταία πρόσβαση: 13.09.2021

FRONTEX (13.03.2020). *Frontex launches rapid border intervention on Greek land border*. Available at: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-launches-rapid-border-intervention-on-greek-land-border-J7k21h> Last accessed: 14.09.2021.

Papaioannou, A. (2019). *Strengthening EU-NATO relations*. Available at: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/07/16/strengthening-eu-nato-relations/index.html> Last accessed: 13.09.2021